

EESTI KEEL

Akadeemilise Emakeele Seltsi ajakiri

Toimetus:

Joh. V. Veski
Peatoimetaja

Elmar Elisto
Toimetussekreter

P. Ariste

Tartu 1936
Akadeemilise Emakeele Seltsi kirjastus

Sisukord.

	Lk.
1. J. Mägiste, Eesti <i>saama</i> -futuuri algupärasest ja tarvitamiskõlblikkusest. Lisandeid läänemere-sm. perifrastilise futuuri kujundite ajaloole	65
2. Raamatute ülevaade:	
P. Ariste, <i>Gideon Danell</i> , Nuckõmälet	92
3. Akad. Emakeele Seltsi koosolekuteateid:	
E. E., Korraline peakoosolek 1. märtsil 1936 (aruanded, tegevus, valimised)	93
„ Koosolek 26. apr. 1936 (<i>leema</i> -verbist . . .)	96
4. Kroonika:	
Prof. emer. J. J. Mikkola 70-aastane	96

EESTI KEEL

Akadeemilise Emakeele Seltsi ajakiri

Toimetus:

Tartu, Vabriku 5—4, tel. 2-81.

Talitus:

Akad. Kooperat., Ülikooli 15, tel. 63.

Eesti *saama*-futuuri algupärast tarvitamiskõlblikkusest.

№ 1214 (1936)
KIRJANDUSKOGU
SP 21884 ✓

Lisandeid läänemere-sm. perifrastiliste futuurikujundite
ajaloole.

Eesti õigekeelsuse normeerijate ja teadlikumate keeletarvitajate ridades valitseb ammust ajast saadik tugev antagonism *saama*-futuuri (näit. *saan tulema* — vrd. saksa *ich werde kommen*) kui puhtakujulise germanismi vastu. Puristlikel motiividel see futuur ongi meie normeeritud kirjakeelest välja juuritud, harva teda nüüdispäeval korralik stilist julgeb tarvitada, kaasaegne kooligrammatika läheb temast harilikult mööda eitava vaikimisega. Vähenõudlikumas ajalehestiilis ja (eriti vanemate) haritlaste kõnekeeles on siiski *saama*-futuuri tänini laialt tarvitusel. Ja iseseisva tulevikutempuse puudumise tõttu eesti keeles teda vahetevahel väljenduse selguse huvides on sunnitud tarvitama isegi kõige õilsastiilsemad puristid. Nii siis *saama*-futuuri kõigest temale osaks saanud halvaks panust hoolimata on tänini päevakorras nii keeletarvitajail kui ka keelekorraldajail. Tuletatagu seda kohe alguses meelde järgneva sõnavõtu õigustuseks.

Siinsete visandlike ridade raamesse ei mahu e. *saama*-futuuri üksikasjalisem ajalooline ülevaade. Temasse suhtumisest meie kirjakeele eri ajastuil saame sissejuhatuseks hädavajalise kujutluse sellestki, kui meenutame, kuidas eri aegade e. keele grammatikad on teda kohelnud¹. Esimeses e. keele grammatikas, H. S t a h l'il¹, on *saama*-futuurile juba antud täisõiguslik koht, nii selle akt. indikatiivile (Minnu jahtn offenna

¹ Vt. Anführung, a. 1637, lk. 11, 13, 15, 16, 19, 23.

vel olla / ich werde oder wil sein, Minna sahn sahna / Ich werde werden, Minna sahn armaftama / Ich werde oder wil lieben) kui isegi „konjunktiivile“ (Kus minna sahn ollema / da oder diemeil ich werde sehn jne.), „optatiivile“ (Eh minna sahn sahna / Das ich möchte werden jne.) ja passiivi eri moodustele (näit. indikatiiv Minna sahn armaftut sahna / Ich werde geliebet werden jne.). Legaliseerituna esineb futuur ka J. G u t s l a f f'i lõunaeestilises grammatikas 2: „*Futurum formatum periphrasticè per Infinitivum in ma / & per Praesens de Verbo Eäma fieri, ut apparet in paradigmate.*“ Nagu Stahlgi annab G. verbiparadigmides futuurist nii indikatiivi (Minna jä ollema *Ero*), „optatiivi“ (Wöissi miina sama ollema *Utinä sim futurus*) kui ka „konjunktiivi“ (Eh minna jä ollema *Vt fuero*) aktiivist ja samuti eri moodused fut. passiivist. Tugevasti S t a h l i eeskujul baseeruv H. G ö s e k e n 3 esitab samuti niihästi aktiivi kui ka passiivi futuurikujunduse kõigist kolmest tolaeagse e. grammatika moodusest — akt. indikatiivis *Tahhan / Sahn + ma-infinitiv*, „optatiivis“ *Sahn / moixin + ma-inf.*, „konjunktiivis“ *Kus sahn + ma-inf.*, pass. indikatiivis *Sahn / pean + tut sahna* (s. o. passiivi partitsiip ja *saama-infinitiv*), vastavalt ka pass. „optatiivis“ ja „konjunktiivis“.

E. vana kirjakeele rahvakeelsusradadele juhtija J. H o r n u n g oma grammatikas 4 eitab futuuri esinemist e. keeles: *Futurum Estho non habet, verùm ejusdem vice fungitur Praesens, additò non nunquam*, tahhan ich will / *sic*. minna tahhan amvitada / ich will helfen & c. küll / *vocula, etiam clariùs exprimit Futurum; sic*. küll nääd / du wirst schon sehen... Teiste poolt tarvitavat jaan-(abi)verbilist futuuri peab ta ebasoovitavaks (*mihi sanè non arridet*), sest sel konstruktsioonil olevat teine mõte, näit. minna ei ja tänna tulles / heist / ich kan heut nicht kommen / oder ich kan heut nicht dazu gelangen / daß ich kommen förte*. Huvitav siiski, et H. seejuures möönab 3-ndas (mitte esimeses ega teises!) ainsuse isikus jaab konstruktsiooni tarvitamise võimalikkust: *Summal jaab amvitama / Summal jaab näggema*. Hornungi traditsioone jätkav A. T h o r H e l l e 5 eitab futuuri eestis (*Das Futurum indicativi haben die Ehsten nicht...*), tunnustades selle asemikuna

* Trükitehnilistel põhjustel vana kirjakeele tsitaatides ä, ö, ü asemel ä, ö, ü.

2 Vt. *Observationes*, a. 1648, leht C 3 — C 4, C 5, edasi vt. ka verbiparadigme.

3 Vt. *Manuductio*, a. 1660, lk. 37, 38, 39, 40, 41.

4 Vt. *Grammatica*, a. 1693, lk. 73.

5 Vt. *Anweisung*, a. 1732, lk. 32.

preesensit kui niisugust või *fül*-, *füllab*-partikliga lisandatud preesensit või *wotma*-, *pidama*-, *tahtma*-abiverbidega perifrastilist väljendust (fut. *Ma tulen*, *ma wottan kuulda*, *Ma pean kuulma*, *Ma tahhan kuulda*, *fül* *ma tulen*). *Saama*-abiverbilise konstruktsiooni esitab Helle küll aga nn. konjunktiivu futuurina aktiivis ja passiivis: *Ma jaan olnud* ich werde gewesen sein, *Ma jaan walmistatud* ich werde bereitet haben, *Ma ollen jaanud walmistatud* ich werde bereitet worden seyn. A. W. Hupel⁶ esitab Helle eeskujul konjugatsiooninäiteis küll ainult äsjamainitud partitsiibilise „konjunktiivu“ futuuri, kuid „Tallinna“ murde erikäsitelus nimetab ta ms. ka *ama*-abiverbiga *ma*-konstruktsioonilise futuuri võimalust, „Tartu“ murde all esitab aga vastava *ama*-futuuri (*wotma*- ja *pidama*-futuuri kõrval) koguni esikohal. E. Ahrens⁷ viib *saama*-verbilise „perifrastilise konjugatsiooni“ vormiõpetusest lauseõpetuse alla, kuid käsitleb selles ainult *saama*-verbi partitsipiaalseid konstruktsioone (täna *jaab* *lambaid* *tapetud*, *fui* *ja* *jaad* *öönud* jne.). Seekõrval *ma*-konstruktsiooniga tarvitatud *saama*-verbi näited⁸ Ahrensil ei kuulu futuuri alale, vaid on pandud illustreerima *saama*-v. erilist tähendus külge 'zu etwas kommen', 'Einen zu etwas bringen' (ei *tama* *jaanud* *elades* *firja* *tundma* 'ist in seinem Leben nicht dazu gekommen, lesen zu lernen', ei *ma* *jaa* *tege* *ma* 'ich komme nicht dazu (aus Mangel an der Zeit)', *rammutumalt* *jai* *teuf* *käima* 'von Jugend auf kam er zur Frohnarbeit', *kaš* *jaid* *fa* *ööma*? 'kamst du auch dazu, zu essen?', *jaagu* *Sumal* *mind* *aitama*! 'möge Gott (dazu kommen) mir (zu) helfen', *enne* *lunt* *ei* *jaa* *tänawu* *ohre* *leifama* *oder* *leigata* 'vor dem Schnee kommt man heuer nicht zum Gerstenschnitt (weil das Korn nicht reift)'. Ahrens tunnustab eestis ainult preesensikujulist futuuriväljendust⁹ (*ma tulen* *homme*, *fül* *ma tulen*), juhtides tähelepanu ühtlasi võimalusele objektitarvitusega futuuri preesensist eraldada (*ma teen* *ratta* 'ich werde das Rad machen', *ent* *ma teen* *ratašt* 'ich mache das Rad'). Ahrensi jälgedes käiv J. Krohn¹⁰ jaatab ainult e. preesensikujulist futuuri

⁶ Vt. Sprachlehre², a. 1818, lk. 70—71, 96. Vrd. ka Sprachlehre¹ (a. 1780), lk. 35, 38, 63, 67 jm. Hupelil leiame ms.² lk. 70 (joone all) huvitava märkuse e. keele futuuri puudumise seletuse kohta: „Der Wahn, als wäre der Ehjte eben deswegen jorglos und für die Zukunft unbekümmert, gehört bloss zu den lustigen Einfällen“.

⁷ Vt. Grammatik¹ (a. 1843), lk. 68, Grammatik I (a. 1853), lk. 86, II, lk. 12—15.

⁸ Vt. sama Grammatik II, lk. 111—112.

⁹ Säalsam., lk. 10, 49.

¹⁰ Viron kieloppi, a. 1872, lk. 143.

(füll ma tulen), Ahrensi eeskujul germanismina tõrjudes perifrastilist võtta-futuuri. Ainult preesensikujulise ja tahtma-verbilise futuuri olemasolu eestis tunnustab ka K. K ö r b e r¹¹ (füll ma tulen 'ich komme wohl', ma tahhan tulla 'ich will kommen'). Ja viimaks F. J. W i e d e m a n n g i¹² konstateerib, et e. preesens „zugleich das Futurum vertreten kann“, kuna perifrastiliste verbivormide ühenduses ta lausub meid huvitava saama-futuuri kohta: „Mit dem zweiten Verbalnomen bildet sāma (intrans.) ein dem deutschen ganz gleich aussehendes Futurum, das indessen ebenfalls noch in Mittelchland weniger gebräuchlich ist als anders wo, z. B. . . . enne lund ei s̄a t̄anavu ohre leikama (vor dem Schnee wird man heuer nicht zum Gerstenschneiden gelangen) auch für „heuer wird man nicht vor dem Schnee Gerste schneiden“. Edasi W. jaatab ka passiivi futuuri esinemist eestis¹³: „... ausserdem hat ihn (s. o. ma-infinitiivi; J. Mg.) die Schrift- und Kirchensprache, selten vielleicht auch die Volkssprache, auch auf das mit sāma umschriebene Futur ausgedehnt, wie meid ei s̄a leitama (wir werden nicht gefunden werden), . . .“

Edasi vaatleme meie keele arendamisel olulisemat tähtsust omanud eestikeelsete grammatikate suhtumist saama-futuurile. Eestikeelsete grammatikate rida algab K. A. H e r m a n n'i keeleõpetusega. Viimases¹⁴ on saama-futuurile antud täieline eluõigus, s̄aäl esitatakse tempuste all ms. ka tulevik (jaan paluma, jaab kuulma, jaavad katsuma jne.), tuleviku minevik (mind jaab palutud jaama jne.), täismineviku tulevik (olen jaanud paluma, olen jaanud palutama jne.), enne-mineviku tulevik (olin jaanud palutama, mind oli jaanud palutama jne.). Konjugatsiooni näidestikus futuuri kui liittempust eraldi enam ei käsitelda. Peagu samaaegne, eesti keele arendamisel Hermann'i töö kõrval kaua kaasa rääkinud H. E i n e r'i grammatika¹⁵ jaatab samuti saama-futuuri (palun ehk jaan paluma, palutafje ehk jaab palutama jne.), andes¹⁶ ka konjugatsiooni all üksikasjalisema, Hermann'i futuurisüsteemist loomulikuma-lihtsama futuurinäidestiku (jaan paluma,

¹¹ Ehstn. Hand-Grammatik, a. 1867, lk. 29. Säälsamas siiski ka konjunktiiv (tui ma jaan tulnud jne.) saama-verbi abil.

¹² Grammatik, a. 1875, lk. 469, 486.

¹³ Säälsam., lk. 452—453.

¹⁴ Eesti keele Grammatik, a. 1884, lk. 103—104. Seesama futuurisüsteem on H-l ka hiljem, vt. E. k. Gr.², a. 1905, lk. 80, 86. Vrd. ka sama autori Eesti keele Lause-õpetus, a. 1896, lk. 2.

¹⁵ Lühikene Eesti keele õpetus, a. 1885, lk. 37—39.

¹⁶ Säälsam., lk. 35—36.

jaamat paluma, jaab palutama jne.). J. Jõgever¹⁷ selle vastu tunnustab ainult preesensikujuga väljendatavat futuuri (*mina palun, mina kirjutan homme*). Seda ka oma grammatika viimses väljaandes¹⁸ (futuuri-preesens *Mina palun* jne.), kuna *ma*-infinitiivilise konstruktsiooniga J. tunnustab *saama*-abiverbi ainult „tähenduses niikaugemale jõudma, et : *enne lund ei saa* (mingisugune takistus ees) *tänavu otre lõikama*“¹⁹. H. Põld²⁰ lubab *saama*-futuuri (*ta saab paluma, saab palutama, saab palunud olema, saaksin paluma* jm.), kuid soovib seda ja muid *saama*-abiverbiga liittempusi „nii vähe tarvitada kui võimalik, sest et nad mitte ei ole päris eestilised, vaid võõraste keelte mõjul tekkinud.“ K. Leetberg oma vormiõpetuses²¹ tempuste all ei esita futuuri, kuid oma lauseõpetuses²² *saama*-verbi konstruktsioonide all ta toob futuurinäiteid nagu *Mina saan homme linnas olema, Seda saab veel nähtama*, lisandades: „See Saksa keele mõjul tarvitama hakatud tulevik on keelde vastu võetud ja tarvitatakse seal, kus oleviku kuju mineviku (p. o. muidugi: tuleviku; J. Mg.) tähendust mitte selgeste küll kätte ei anna.“ O. Loorits²³ tunnustab ainult preesensikujulist futuuriväljendust e. keeles: „olevik e. *preesens*, mis väljendab ka ühtlasi tulevikku e. futuuri“. Siitpääle pole kõnealusele perifrastilisele futuurile aset antud e. kooligrammatikais, näit. ei E. Muugi omades²⁴, kus e. futuuri väljendajana esitatakse samuti ainult preesens („**Olevik e. preesens** . . . avaldab mõõdumata, kestvat [praegust või tulevati] tegevust“), ei ka A. Vaigla²⁵ ega Kask - Vaigla - Veski elementaargrammatikas²⁶.

Kõige värskema e. grammatika autor Joh. Aavik on siiski vähe sallivam *saama*-futuuri suhtes. Juba oma keele-

¹⁷ Eesti keele õpetus, a. 1904, lk. 110, 113; Lühikene Eesti keele õpetus, a. 1907, lk. 50.

¹⁸ Eesti keele grammatika, 1. aasta, a. 1919, lk. 49—50.

¹⁹ Sama t., 2. aasta, a. 1920, lk. 79.

²⁰ Eesti keeleõpetus, a. 1915, lk. 84, 113; sellesama 2. tr., a. 1920, lk. 90—91, 122.

²¹ Eesti keele grammatika, a. 1921, lk. 50 (§ 137).

²² Eesti lauseõpetus, a. 1925, lk. 64 (§ 143). Vrd. ka lk. 67 (§ 146) ja lk. 68 (§ 151, 252) (scil. 152; J. Mg.).

²³ Eesti keele grammatika, a. 1923, lk. 72 (§ 154).

²⁴ Eesti keeleõpetus I, a. 1927, lk. 99—100, Lühike eesti keeleõpetus I¹, a. 1927, lk. 82. Hilisemaist sama autori (resp. tema kaasautorite) grammatikaist vrd. näit. E. Muuk ja K. Mihkla, Eesti keskkooligrammatika III, a. 1935, lk. 97.

²⁵ Eesti grammatika I, lk. 124.

²⁶ A. Kask, A. Vaigla, J. V. Veski, Eesti keeleõpetus, Algkursus, a. 1935, lk. 52.

uuendusliku tegevuse varasemal ajajärgul on ta sallinud viimase tarvitamist hädavajaduse korral, nagu näit. nähtub ühest tema keelelisest arvustuskirjutisest²⁷, kus ta „sõna 'saama' Saksa laadi abiverbi funktsionisid“ käsitletes räägib *saama*-konstruktsioonist „tuleviku moodustamiseks, nagu see nüüdses kirjakeeles on viisiks saanud teise parema abinõu puudusel, kuid seal kus muidu läbi saab, hoitagu ta eest...“ Isegi oma uuenduspüüete kulminatsiooniperioodil, mil ta kahtlemisi soovitas hakata tarvitama eestis kunstlikku tulevikutunnust *-re*-²⁸ (ma *paluren*, sa *palured*, ta *palureb*... [= ma saan paluma, sa saad paluma jne.]), ta ettevaatlikult soovitas seda uudismoodustist „perifraatilise *saab*-konstruktsiooni asemelle v õ i k õ r v a l e“ (minu harvendus; J. Mg.). Niisama kõige viimaseis sõnavõttudes²⁹ Aaviku arvates „saksapärase tuleviku väljendamine „saab“-verbi abil... on tarviline, paratamatu germanism, mida me oleme sunnitud tarvitama ja mida tuleb tarvitada niikaua kui meil teist võimalust ei ole tuleviku väljendamiseks tarbe korral.“ Aavik on küll teadlik sellest, et *saama*-futuuri tarvitusele on segavad ehtrahvakeelsed *saama*-konstruktsioonid nagu „kas sa saad üksord (sic!) tulema? (— kas sa saad ükskord niikaugele, et tuled?)“ ja „Küll ma saan nad tulema“. Seepärast kaalub ta tsiteeritavas kirjutises (II osas) võimalusi luua uus perifraatiline futuur kunstisõnade „laab“, „laneb“ või „taneb“ abil („see laab [laneb või taneb] olema parem“) või *leema*-verbiga („leeb olema suur nauding seda pilti vaadelda; — see on, oli ja leeb olema“), viimase puhul nõjudes *W i e d e m a n n i E W b*-s antud lähedasele tuleviku-konstruktsioonile „su südametunnistus l e e b sulle meele tuletamas (dein Gewissen wird dich daran erinnern)“ jt. Kuid ta aimab „ametlikult poolt“, kus asutavat „seisukohal, et eesti keel üldse ei vaja tulevikku ja et tuleb läbi ajada olevikuga“, vastuseisu oma mainitud uuendusetepanekuile. Ja nii siis ta jõuab ikkagi lõpuks tulemusele, et „neile, kes ei lepi selle puudusega (s. o. futuuri puudumisega) ja vaesusega eesti keeles, ei jää esialgu muud üle, kui parema puudusel tarvitada tarbe korral põlatud saksapärasest *saab*-tulevikku... Sest kus tulevik selgesti ilmneb olevikust, on *saab*-tulevik tarbetu ja halb“, ja et „*saab*-tuleviku... põlgamine ja boikoteerimine on nõndanimetatud n a i i v n e p u r i s m...“ Senisest esitusviisist, grammatikate vaatlusest

²⁷ EKirj. 1912, lk. 315.

²⁸ Keeleuuenduse äärmised võimalused, a. 1924, lk. 130.

²⁹ „Tuleviku väljendamine eesti keeles“ I—II, „Uus Eesti“ 1935, nr. 46 (2. XI) ja nr. 56 (12. XI).

kõrvale põiganud, et vähe jälgida Aaviku kui grammatika kirjutaja seisukohtade kujunemist, jõuame viimaks välja tema grammatikani³⁰. Selles valitseb eelnähtud seisukoht: „Kui aga tingimata vaja tulevikku vormiliselt väljendada, tuleb parema vahendi puudusel paratamatult tarvitada seda saab-tulevikku...“ (näit. „See on, oli ja **saab olema**“, „Publik **saab nautima** seda teost“). Aaviku stiilile omaselt järgneb edasi paradoksslikult: „Tahta täiesti ära keelda tuleviku väljendusvõimalus, on otse sümboolne nüüdsete eestlaste poolt: eesti keelel ja rahval ei tohi olla tulevikku.“ *Saan-*verbi *ma-*infinitiivilisi konstruktsioone käsitledes³¹ mainitakse *ma-*futuuri kõrval ka teisi konstruktsioone: „,saan *tulema*‘ — a) saan nii kaugele, et tulen (,sain säält viimaks *tulema*‘ — viimaks läks mul korda säält ära tulla); ,sain viimaks puhkama, magama; kui saad säääl elama (= kui saad säääl elamise järjele), siis näed; sain sinna elama (= mul õnnestus sinna elama asuda)‘; samuti objektiga: ,sain ta viimaks *tulema*‘ — sain ta nii kaugele, et tuli; ,sain ta viimati järjele andma‘; b) tuleviku väljendamiseks: ,saan *tulema*, *saab olema*‘ (v. § 260).“

Kokkuvõttes, pärast grammatika-autorite *saama-*futuurisse suhtumise vaatlust (mille juures ligemalt peatuti vanimail autoreil XVII—XIX saj. keskpaigani, hilisemaist silmitsedes ainult eesti k. arendamise seisukohalt tähtsamaid), avaneb meile järgmine pilt. Vanimad grammatikakirjutajad Stahl, Gutsclaff ja Göseken annavad *saama-*futuurile täie eluõiguse, Hornung piirab tema tarvitamist 3-nda isikuga, Thor Helle ei anna temale maad, Hupel jälle jaatab *saama-*futuuri eestis (kuigi ta oma esituses nihutab selle tagaplaanile), Ahrens eitab teda, samuti viimase järgi ka Krohn ja Körber. Wiedemann küll tunnustab teda eestis, kuid (aktiivi) futuuri näitena esitab konstruktsiooni, mida enne teda juba Hornung ning Ahrens ja pärast teda eestikeelsete grammatikate autorid (Jõgever, Aavik) on pidanud futuurist lahus hoitavaks. Eestikeelsete grammatikate ülemalkäsiteldud kirjutajaist näeme *saama-*futuuri pooldavat või sallivat Hermannit, Einerit, Põldu, Leetbergi ja Aavikut, kuna tema suhtes eitaval seisukohal on varasemaist autoreist Jõgever ja enamik päälle a. 1920 ilmunud grammatikate autoreid — Loorits, Muuk, Vaigla, Veski, Kask. Kui lisaks veel

³⁰ Eesti õigekeelsuse õpik ja grammatika (veel ilmunuta, 1936. a. mais trükitud 25 trükipoognat), lk. 85 (§ 260—261).

³¹ Säälсам., lk. 309 (§ 694).

meelde tuletada, et ka A. Saareste³² mõistab *saama*-futuuri hukka kui germanismi, siis näeme, et Eesti iseseisvusaegse nn. „ametliku keele“ taga seisvad mõõduandvad keelemehed üldiselt eitavad seda futuuri.

Rööbiti grammatikate ettekirjutustega on muidugi eesti-keelseis trükiseis kogu aeg käinud *saama*-futuuri hoogsam või tagasihoidlikum tarvitamine. Tuleva spetsiaaluurimise nõudlikuks ülesandeks jäägu viimase jälgimine e. kirjakeele kogu 400-aastase ajaloo kestes. Siinkohal saame heita põgusa pilgu vaid kõnesoleva futuuri tarvitamisele kuni XIX saj. teise poolmikuni. 16. sajandi tekstikatkeis, alates Wanradt-Köll'i katekismusega a. 1535, ei leidu *saama*-futuuri jälgi. Samuti huvitavalt ka mitte G. Müller'i jutlusis, kust on puutunud silma *saama*-verbi *ma*-infinitiivsete konstruktsioonide ainukeste näidetena järgmised³³: taema piddi oma ðeþi taema paele pannema, et taema negfema jah (= . . . *nägema sai*) ja et ðina piddat ielles ðana neggema (= . . . *saama nägema*). Kuid neist vrd. allpool lk. 77. Muidu on kogu XVII saj. e. keeles, nagu hõlpsalt saame seda jälgida Saareste-Cederberg'i tekstide järgi³⁴, esinemas *saama*-futuur: Turu käsikirjas (XVII saj. I pool?) Tema jaab jell wijmsjell päiwfäll ülejtoufema, kohtuvanne a. 1600 paigu mün- nuf nüht jahp tüstut jahma, J. Rossi hnius'el (a. 1632) jahf jahb ollema hulgmine ninf hambaferrijemine, H. Stah'il (a. 1638) tenna jahf ðinna münno fahs Paradißi jees ollema, R. Brocman (a. 1637) Kumb töddeß ðina pehl jahp paljo Wilja nihtma, J. Möllenbeck (a. 1639) Jumal sap sex oma armu andma, Need Englit sawadt meid kandma, H. Göseken Sihs saht sa hehsti ellama, G. Saleman (a. 1642) Sind Jummal sahb hehst' önnista, J. Saleman (a. 1651) ðeh mindfarn Röhm jahb doch je ðlla (kahel viimasel autoril NB *da*-infinitiivne konstruktsioon, vrd. lk. 65—6 Stahlilgi jahf ollema vel olla — eesti vanimas kirjakeeles on puuduliku keeleoskuse tõttu *ma*- ja *da*-inf. tarvitus sageli segi aetud), L. Vigaeus'el (a. 1645, *saama*-futuur haruldane) ðine jahp... jahdma n. tomma, B. Liphardus'el (a. 1644) fihß jahte teije ellema, Joh. Gutsclaff'il (a. 1649—1656) ninf jahb jahma, Saaremaa käsikirj. (u. a. 1650) ðieþ jahp temma teife ðedda andma, E. Hammerinus'el (? a. 1651)

³² Vt. Tegelikud õigekeelsuse määruised, a. 1922, lk. 31.

³³ VhGEG XXV, lk. 335, 338.

³⁴ Järgnevad näited on võetud Saareste-Cederbergi EKVM-st, lk. 25, 29, 34, 38, 53, 59, 60, 63, 65, 91, 98, 109, 131, 136, 139, 146, 147, 158, 160, 173, 185, 188, 189, 214, 241, 242, 250, 259, 270, 271, 275, 279, 298—299, 309, 322.

eb jahme meie taima rifuže siže tullesma, J. S. Markard'il (a. 1656) Need jahwat... fihtada, M. Giläus'el (a. 1656) jaht meit kuhma ette, H. Gösekenil (a. 1656) Seft Nuw jahp Sumlal ollesma, G. Salemanil (a. 1673) Et Mutdast jahp touhna jejamna mo kehha, Rist. sönades (a. 1674) jahp sehlt tullesma, Adr. Verginius'el (a. 1686) Sähjl jahb ollesma Gundminne, 1689. a. palveraam. Niinf kus minna jahyin kummistama, Andr. ja Adr. Verginiuse VT tõlkes (a. 1690—1701) Seft Sijand ei saa mitte nuhtlematta jätna, ... jis saat sina tädä ärra Teotama, J. Hornung (a. 1694) Ko Silmad jäwad maggama / Siis jago Südda waltwama, 1694. a. (B. G. Forselius'e?) aabitsas jäält jaap tem=ma jäf=le tul=le=ma, je jaap ön=fajl ja=ma, 1698. a. eL-murdelises (Forseliuse?) aabitsas je jaap ön=fajl ja=ma, Kaarel XI matuselaul. (a. 1697) Et nida jame meije fa jeft jlmast ärrä minnemä, Sõjaväelase vandes a. 1697—1700 et üx fahjolinne Nissi jaax taujma, 1699. a. „Käsiraamatu“ ees-sõnas et nemmad... fagit jedda Wando teggema, kuninglikus läkituses a-st 1700 et temä... Suuffatujser jahp pöhrma, lõuna-e.-murdelises jutluses a-st 1700 jahma neta fah wihmate ütte hirmjat oha jahma, Käsü Hansu „nutulaulus“ (a. 1708) Et Sedda jaab mul tullesma, E. Mannenburg'i käsus (a. 1710) Ningt fuß minna jahn teijete kuhma.

Pärast Hornungi keelereformi on *saama*-futuur ilmsesti haruldasem: meie vaatluse aluseks oleva tekstikogu (EKVM) Uue Testamendi (a. 1715), Piibli 1. trüki (a. 1739) ja mitme samaaegse vähema trükise ainestikust pole leida näiteid. See ei tähenda siiski, et *saama*-verbi *ma*-infinitiivne konstruktsioon XVIII saj. algupoolel e. kirjakeelest oleks olnud täiesti välja tõrjutud: Piiblis, kus muidu on tavaline *tahtma*-futuur, näit. ³⁵ nemmad ei tea mitte, kus peäl nemmad jäwad kummistama; Se jullane... jaab wallitsema perre poia ülle; siis jago ta roaohwri haisjo tundma. Nn. *futurum exactum nud-partitsiibiga* (mis meid siinkohal vähem huvitab) on Piiblis tavaline, näit. ³⁶ kui teif need mehhed jäwad taggaji tulnud. XVIII saj. teiselgi poolel on kõnealuse konstruktsiooniga e. kirjakeeles oldud ilmsesti tagasihoidlik, nagu võib järeldada sellest, et näit. G. Suut'su ja M. Lepik'u publitseeritud vas-

³⁵ Piibel ¹, lk. 631, Saalomoni Opetuse Sõnad 4:19; lk. 641, seesama 17:2; lk. 318, Saamueli I rm., 26:19. Need kolm on kõik näited, mis VT (lk. 318—347, 616—666) ja UT (lk. 203—224) sajalt leheküljelt on silma puutunud.

³⁶ Säälsam., lk. 341, Saamueli II rm., 17:3.

tavais tekstides (näiteid Fr. G. Arwelius'elt, Fr. W. von Willmann'ilt jt.)³⁷ on tema esinemist võimalik olnud tabada vaid ühel korral, nimelt „Kulli Jüri kirjas Sepa Hansule“³⁸: „...mil meie õige juur ja je igavenne jõbruus jaab algama, kus meie teretamisjead maggujad jaavad ollema... Fr. G. Arweliuse teoste keele ligemalgi silmitsemisel selgub, et meid huvitav konstruksioon temal on haruldane, näit. et niijuggune õnnetus... ialgi ei jaafis jündima“³⁹. Saama-konstruksiooni kirjalisest edasielamisest annab tunnistust ka tema elurõõmus esinemine esimese nooreestlase Kr. J. Peterson'i lauludes⁴⁰ järgneva saj. algul (a. 1819): *Igavesti saab lilleke õitsema mu meeles, Saavaad igavesti Minule paistemaie Armsa Alo silmad*. Sedasama võime nentida XIX saj. alg. e. kirjakeele teiste parimate esindajate puhul, kui näiteks võtta O. W. Masin g: *fiis jaab peagi teine ja kolmas jaggu wälja tullemas*⁴¹, *maid jaafjid agga mitmed jeggadujsjed tõuśma ja jündima, ... ühtfi perrishinge ei ja leitama, ... kuida ... leppiminne isje-keftis jaab ollema*⁴², *või kas või isegi lauluisa Fr. R. Kreutzwald*⁴³: *egga anna ta raibe enne juggugi asju ellada, kui jaan firśto fappiift kele-kõlftjo wõtma, ... et same rohto walmistama, ... Et õit ning wija tullew aeg jaab toma, ... mis õnnis põlli üüsford taewas jaab ollema*. Ka samaaegsele kalendritekeelele⁴⁴ on saama-konstr. omane: *jaap teile üts wäikenne tüf maad andma, ... jaab julle jellatamma, Agga fiin jaavad julle mõnned asjad ette tullemas*. Edasi juba ärkusajagi parimate keeletarvitajate juures ilmneb sama olukord, kui võtame mõned juhuslikud näited: L. Koidula⁴⁵ — *Mutto ja palwe jeme jaab... wija kandma*; C. R. Jakobson⁴⁶ — *meie meelest ei saa naad jeda aega ära wõtma kustutada, Ma jaafin... fappipidi mõtlema, ... enne kui kõif sõnnif ära jaab kasitud olema*; A. Reinwald⁴⁷ — *Sa, päite, neid ei paiftma saa! Siis jaad õhtul hõiskama! J. H. ur t*⁴⁸ — *fiis ei saa mina mitte üffina nende*

³⁷ G. Suits ja M. Lepik, Eesti kirjandusajalugu tekstides. lk. 84—118.

³⁸ Sama t., lk. 113 (a-st 1797).

³⁹ Ramma Jojepi Hädda- ja Abbi-Ramat (a. 1790), lk. 40.

⁴⁰ Vt. A. Paaltseri redigeeritud tekstiga väljaannet „Laulud, päewaraamat ja kirjad“, lk. 61.

⁴¹ Pühhapäwa Wahhe-luggemisjed (a. 1818), lk. IV.

⁴² Lihwlandi-ma Tallorahwa Seädus (a. 1820), lk. 4.

⁴³ Wina-katk (a. 1840), lk. 4, 10, 14, 69.

⁴⁴ Vt. Tarto- ja Wõrroma Kalender a. 1842, lk. 27, 69, 73.

⁴⁵ Ojamõlder ja temma minnia (a. 1863), lk. 25.

⁴⁶ Kolm isamaa kõnet (a. 1870), lk. 5, 74, 78.

⁴⁷ Willandi Laulik² (a. 1875), lk. 13, 21.

⁴⁸ Pildid isamaa sündinud asjust (a. 1879), lk. 145, 155.

eesõigusi ära võtma, vaid neile ka täisku andma. . . , Need liisatüübid jäävad. . . armjad olema ja vana aja uurimist fergitama; L. S u b u r g ⁴⁹ — . . . teada andis, et Aurora preilile üks kooli-preili saab tulema, . . . siis jaad ja teda viistist armastama. Lõpuks ei saa jätta tähendamata, et XIX saj. keelepruugile omaselt ka Kreutzwaldi Kalevipojas ⁵⁰ esineb kõnealune konstruktsioon, näit. *Selle poja jälgedella Saavad jõed jooksemaie, Lained merel läikimaie, Tuulil pilved tuiskamaie jne., Saagu sa sohu surema, Mätta otsa mädanema, Põõsas-tikka pendimaie, Rägastikku raipenema!*

Ilma et eelnevad katkendlikud read pretendeeriksid e. kirjakeele *saama*-futuuri ajaloo nimele (1880-ndate aastateni), oleme siiski nendega arvatavasti võinud saada umbkaudse pildi selle futuuri-tüübi esinemisest ligi kolmesaja aasta kes-tes ja oleme oma vaatlusega jõudnud ajani, kus eesti õigekeelsust hakkasid määrama *eestikeelsed* grammatikad (alates ülalmainitud Hermanni grammatikaga a. 1884). Sellest ajast päale kuni Eesti iseseisvuse esimeste aastateni (Leetberg ka a. 1925, Aavik isegi a. 1936) suur osa keeleõppe-teoreetikuid, nagu nägime, on jaatanud seda perifrastilist futuuri, ja nii on ta ka a-st 1884 kuni 1920-ndate aastateni olnud enam-vähem sallitud e. keeletarvitus. Milliseil autoreil ja mil määral nimelt, selle selgitamine jäägu edaspidise spetsiaaluurimise selgitada. Jõgeveri grammatikatega alanud ja pärast a-t 1920 ilmunud mõjukamate grammatikate (Loorits, Muuk jt.) ning keeleõppe-käsitlejate kaudu normiks saanud *saama*-futuuri taunimine pole teda siiski saanud e. keeletarvitusest hoopis välja juurida, vaid ta esineb visalt edasi sääl, kus normeeriva korrektori käsi pole takistamas. Aaviku ⁵¹ keeles muidugi kõigepäält: *Sel oskusel saaks olema suur rahvuskultuuriline. . . mõju*. Kuid esineb teda ka mujal, Aaviku sallivast suhtumisest olenematagi, näit. ER-A kõnedekogus ⁵² — . . . et meie riik ka tulevikus saab *edasi kestma kui vaba riik*, „Kalevipoja“ uudisväljaandes ⁵³ — *et meil. . . veel pole algupärast. . . eesti proosat ning. . . vaevalt ka tulevikus saab olema*, rääkimata ajakirjandusest, kus pole

⁴⁹ Liina² (a. 1884), lk. 3, 15.

⁵⁰ A. A n n i s t'i redigeeritud väljaanne, lk. 27 (II:75 jj.), lk. 82 (VI:703 jj.).

⁵¹ Praktiline soome keele õpik (a. 1936), lk. II.

⁵² Eesti Raamatu-aasta kõned (a. 1935), lk. 10, Riigivanem K. P ä t s'i kõne.

⁵³ A. A n n i s t'i toimetatud Kreutzwaldi Kalevipoeg, lk. 282, Kreutzwaldi saksakeelse sissejuhatuse tõlge.

hoopis haruldane väljendus⁵⁴ nagu *Meie tahame loota, et Eesti kaupmeeskond... saab töötama...* Teatreis⁵⁵ võime kuulda väljendeid nagu *on ikka olnud ja saab olema* või *see saab olema jumalik!* ja kirikuõpetajailt⁵⁶, ka noorema põlve esindajailt, saab *saama*-futuuri kuulda kaunis sageligi. See kõik osutab tema suurt vitaalsust, mis omakorda on tingitud erilise (preesensist erineva) futuuriväljendi hädavajalikkusest e. keeles.

Kõnealust *saama*-futuuri on peetud ilmselt võõrapäraseks, germaanseks (vrd. ülemal Põllu järgi „võõraste keelte mõjul tekkinud“, Leetbergi arvates „Saksa keele mõjul tarvitama hakatud tulevik“, Avikul „saksapärane tuleviku väljendamine“, seesama arvamuse Saarestel). See seisukoht, kuigi teda pole ligemalt põhjendatud, näiksegi päältnäha veenvalt tõepärane. On ju (ülem)saksa kirjakeeles just XVI saj. pääle, eriti Luther'i keele mõjul, perifrastiline *werden*-futuur võimul⁵⁷. Nii saab ka mõistetavaks, miks e. vanimas kirja-keeles (nägime ülemal — Mülleril) *saama*-futuur veel puudub: selles tarvitatakse veel ainuüksi alamsaksalist⁵⁸ perifrastilist *pidama*- ja *tahtma*-futuuri (sks. *sollen*-, *wollen*-futuur), näit. Mülleril⁵⁹ *fuß taema piddab tullesma fundima ned Ellawadt nintf ned Eurnudth, ... eth taema meidt piddab nuchtlema nintf erraricma, (?futuurinäited) et taema meit tahab fuulda, ... taema tahab toddest tulla. Tuletagem möödamannes meelde, et viimaksmainitud kindlasti germaanipäraseid futuuriväljendid (osalt *saama*-fut. kõrval) leiavad ülemal-esitatud ainekikus nähtu kohaselt (vt. lk. 66—68) mainimist ka reall hilisemalt grammatikakirjutajailt — Gösekenilt (Tahhan), Hornungilt (tahhan), Thor Hellelt (pean, tahhan), Hupelilt (piddama-fut.), isegi veel Körberilt (tahhan). Piiblitõlke kaudu⁶⁰ on *tahtma*-futuur püsinud kirikukeeles tänini.*

⁵⁴ „Uus Eesti“ nr. 113 (214), 27. IV 1936, lk. 7, 1. veerg.

⁵⁵ Kuuldud „Estoonia“ võõrusetendusel Tartus „Vanemuises“ aprillis 1936.

⁵⁶ Allakirjutanu kuulis viimati Tartu Pauluse kog. pastor A. Võõbus'e kõnes 2. V 1936.

⁵⁷ Vt. L. Sütterlin, *Neuhochdeutsche Grammatik I*, 497 (§ 141, a), O. Behaghel, *Deutsche Syntax II*, 263 (§ 690). Selle ja järgnevate germaanipoolsete kirjandusandmete eest võlgnen tänu prof. E. Kieckers'i lahkele juhatusele.

⁵⁸ Alamsks. *sollen*- ja *wollen*-futuuri kohta vt. Behaghel, l. c. (*sollen*-fut.), A. L. Sch, *Mittelniederdeutsche Grammatik*, 222 (§ 412, märkus 6. läänesks. *willen*, *schöllen*), H. Grimme, *Plattdeutsche Mundarten* 135—6 (§ 298).

⁵⁹ VhGEG XV 90, 128, 23, 26.

⁶⁰ Vt. Piibel¹, lk. 622, Taaveti Laul 132:12 *miß ma neid tahhan õppetada*, 132:15 *Ma tahhan...* õnnistada, 132:18 *tahhan ma fatta häbbiga*.

Kuid nii kahtlematult germaanipärane nagu vana kirja-keele *tahtma-* ja eriti *pidama-*futuur pole meid esmajoones huvitav *saama-*futuur siiski. Oleme juba ülemal futuuriaines-tiku esituses kohanud vaidlematult eestipärast *saama-*konstruksiooni, mis välisvormiliselt on täiesti, sisulistähendusli-kult tähtsal määral viimasega sarnane ja millel vasteid leidub ka teistes lmsm. keelisel. Asugem selle futuurihõimlase lähe-male vaatlemisele.

Wiedemann juba on, nagu lk. 68 nägime, e. *saama-*futuuri algupäraküsimuses olnud ettevaatlikum, pidades seda ainult „saksa k. futuuriga täiesti sarnasena näivaks (aus-sehendes)“, jättes laenuvahekorra käsitlemata. Esitatud fu-tuurinäite järgi otsustades („ei saa... ohre leikama“), ta identifitseerib *saama-*futuuri teise samasuguse *saama-*verbi konstruksiooniga, mida teised eesti grammatika kirjutajad on juba Hornungist päälle pidanud futuurist eraldatavaks (Hornung minna ei ja tänna tulema, Ahrens ei ma [aa te-gema jne., Jõgever [Ahrensilt ja Wiedemannilt päritud näide] ... ei saa ... otre lõikama, Aavik ‚sain viimaks magama, puhkama; ...‘, ‚sain ta viimaks tulema‘ jne.). See konst-ruksioon, mille ka Wiedemanni EWb annab *saama-*verbi intransitiivse tähenduse ‚gelangen wohin, werden‘ all paari näitega (*kui sän tulema, sīs olen pühiks teil* ‚wenn ich zum Kommen gelange = wenn ich abkommen kann, so bin ich zu den Feiertagen bei euch‘, vrd. ka teist *ma-*infinitiivilist väljendit *lammas sīb kandma* ‚das Schaf wird trüchtig‘), on vaidlematult rahvakeelne. Ta esineb juba lk. 72 nähtud ka-hes Mülleri lauses (näit. et fira piddat ielles fama neggema), ja pole võimatu, et 1739. a. piibli *ma-*infinitiivilised konst-ruksioonid (fawab fommeftama, faab wallitfema, fago ta ... tundma) vähemalt osalt kuuluvad siiasamma, mitte otse futuuri alla. Piiblikeele kohta vrd. lisanäitena: ja temna wainn fai jälle ta jur: ellama⁶¹. Kalevipojast toodud tsitaadest vähe-malt teine (*Saagu sa sohu surema* jne.) on ilmsesti sama mitte-futuurst tüüpi. Seda kinnitab *saama* + *ma-*infinitiivi sama-laadne esinemine rahvaluulekeeles⁶²: „*Las saab hiline elama, enneaegune asuma, ...*“ (Haljala), *saa ei te laulu laulamaie, saa ei te ilu iskimaie* (redigeeritud rhvl.), *Saagu teil kari ka-duma, vasiku maale vajuma, lamba lake söödi pääle, ...* (Karksi). Keelelisil arhiivandmeil selle väljendustüübi (sa-muti aga ka temale sarnase *saama-*futuuri) rahvakeeles esi-

⁶¹ Piibel¹, lk. 321, Saamueli I rmt., 30: 12.

⁶² Vt. S. Kutti, O. Loo rits, H. Tamper e, Valimik eesti rahvalaule, lk. 8 (nr. 12), 12 (nr. 22) ja 24 (nr. 56).

nemist ligemalt jälgida kahjuks osutub võimatuks, sest EKA murdesõnastikes⁶³ on ainukeseks siinkohal arvestatavaks näiteks Jäm *kujū sai um̄bsest surema*; vrd. lisaks ka Juu *lām̄mäs sōab kān̄ma. saama*-futuuri kohta näited puuduvad täiesti. Saareste andmeist⁶⁴ saab mõningaid lisanäiteid *saama* + *ma*-inf. tarvitamise kohta: Mar *põlè sãnd ostma külãst p̄ma*, Ris (Vilivere) *sãp.tã jubã olema üks pã, sts sãp.ta omaks*, Kihnu (rhvl) *sõãd elãmã, sõãd olõma*, Kod (Koosa) *õhvitti sãb lüpsma*. Tähelepanev on eriti Saareste teade Äks Pupastverest rahvakeelsest *saama*-potentsiaali tarvitamisest: *tã sai pap̄ olema* 'ta võis p. olla, ta näis p. olevat'. Allakirjutanu tunneb Põhja-Tartumaalt MMg-st puhtrahvakeelseina väljendeid nagu *sãn sellega ākkama, lehm sai lüpsma, sain minema* 'pääsesin minema, sain võimaluse ära minna', *ei sãnud s̄jal̄ tulema* 'ei pääsnud säält tulema', ka potentsiaalses mõttes: *ta sai sedã üttema* 'ta võis (vist) seda öelda, ta võib-olla ütles seda'. Aru v. elanikult Tartum. allakirj. kuulis: *s̄ sai olema s̄ külã*. Allakirjutanu Se tekstidekogus esineb siiakuuluv näide Värskast: *ja timã nigu hīmu, et tã sã nãgẽmã...* 'ja tema nagu kohkus, et ta saab nägema...' Esitatud rahvakeelenäited ei anna kahjuks kuigi selget pilti *saama*-verbi meid huvitava konstruktsiooni esindusest e. murdeis, tuleviku murrete kogumisel lasub siin selgitamisülesanne. Kuid koos grammatikais ja rahvaluules leiduva *saama* + *ma*-inf. kohta käiva ainestikuga äsjanähtud andmed osutavad seda laadi konstruktsiooni laialist levikut e. murdeis (vrd. äärpunkte Jäm, Krk, Ris, Hlj, Se).

Teistest läänemere-sm. keeltest on *saama*-v. + *ma*-inf. konstruktsioonist teateid liivist, soomest ja karj.-aunusest, eriti aga viimasele lähedasest lüüdist. Kõigepäält lv. näiteid Kettunen'ilt⁶⁵: *pẽttãr sõp selliz rõz, lã'mã ik̄si.ggĩn* 'Peeter saab niisuguse raasukese minna

⁶³ EKA-s on andmeid *saama*-verbi kohta 34 murdekoha sedelitekogus, kokku 127 sedelit (Tõs näit. 17, Mär koguni 24 sedelit, muist üksikkohtadest vähem, 11-st kohast ainult 1 sed.).

⁶⁴ Prof. Saareste erakogudest sõbralikult tarvitamiseks antud näited.

⁶⁵ Untersuchung über die livische Sprache I, lk. 46, 130.

(minema) üksinda' (Siikrõg), *ku mitt_ikš äb_uq siedà sänd ma'nnum* 'et mitte üks[ki] ei ole seda saanud märkama' (Luuz). Liivis haruldane, mitte futuuri funktsioonis. Seda kinnitavad ka allakirjutanu teated Irelt⁶⁶: *pëttär säp_sellis, piškis kabäl lä'mä* 'Peter bekommt ein kleines Stück zu gehen', *kuš ma säp_tüödä tiem* 'wo ich werde arbeiten (Arbeit tun) können' (viimane näide siiski juba futuurilähedane).

Soome rahvakeelest on samalaadne konstruktsioon tuntud, kuid nagu järgnevad näited osutavad, eelmistest erinevas funktsioonis: Kirde-Satakunna⁶⁷ *Kuolema neuvo sitte kaikki konsti(n)sa sille miehelle, mitenkä saa elämään ja mitenkä kuolemaan* (Ätsäri), *Tuumas sitte, että kuinka hän sen kirnuamisen sais käymään päinsä* (säälsam.), *sai vuorenpaikon syämmen sieltä kuolemaan* (säälsam.), *Se sai ottamaan sen luojin* (Itä-Keuruu), *Lõuna-Häme*⁶⁸ *millä piti saataman se ämmä lähteem.* (< *lähtehen, III infin.; J. Mg.) *pois siältä vuaresta* (Urjala), *Minä sain sen* (verenvuodon) *taukoomaa(n)* (säälsam.), *Kyllä se-n sopiin* (III infin.; J. Mg.) *saa* jne., Pohjois-Pohjanmaa rannamurdest⁶⁹ *Kul leppäkerttu tahota sahal lentämän.* Vrd. J. L. Runeberg'i „Maamme laulu“ tõlke lõppsalmi O. Manninen'i tõlkes: *Viel lempemme saa nousemaan Sun toivos, riemus loistosaan*; samuti näit. Kalevala XLIX:115–6 *Saan ma kuun kumottamahan, Päivä-kullan paistamahan.* Siin on tegu transitiivse, objektilise *saama*-verbiga (siiski NB esimene tsiteeritud Ätsäri näide —? elliptiliselt — objektita) umb. tähenduses 'efficere (ut)', 'panema, tegema (et)', nagu seda ka on märkinud näit. Kannisto⁷⁰, tähendades, et kõnealusel juhul tarvitatud illatiiv väljendab „Tekoa, johon joutakuta kehotetaan, saatetaan“. Sm. sõnastikuandmeist tuletagu sel puhul meelde Renvall'i *saan, saada* '2. possum l. valeo sc. efficere, G. im Stande seyn, wozu zu bringen

⁶⁶ Üles tähendatud 1935. a. märtsis Tartus K. Statte'lt, viimase enda tõlgetega.

⁶⁷ Setälä, Suomi II j., 16. o., lk. 217, 206, 222, 226.

⁶⁸ Kannisto, Suomi III j., 20. o., lk. 299, 228.

⁶⁹ J. H. Wennola, Väh. Kirjelm. XXV, lk. 75.

⁷⁰ Tsit. t., lk. 227.

vermögen, bewegen können', *saan sanomaan* 'possum permovere ad dicendum', samuti ka Lönrot'i *saada, saan* 'b) kunna, förmå, beveka, vara i stånd'; *s. jku sanomaan* 'förmå ngn att säga', *ei saa sattumaan* 'han skjuter miste, förfelar' (viimane siiski taas erinevalt objektita!). Selle (objektilise) tarvitusviisiga on otseselt ühendatav Aaviku mainitud e. tüüp (vrd. ülemaal lk. 71) 'sain ta viimaks tulema', 'sain ta viimati järele andma', futuurist on see kaugel. Hoo pis futuurilähedasem on seevastu intransitiivne sm. *saada*-verb (nimelt preesensis) *ma*-infinitiiviga tarvitatuna tähenduses 'incipio quid nec non pervenio ad quid, G. anfangen, ankommen' (Renvalli sõnaraamat, Pohjanmaa-murdeliseks märgitud), 'beggynna' (Lönrot): *saakaamme sanomaan* 'initium faciamus dicendorum,...', *miehet saivat matkaamaan* 'begynte att färdas, anträdde resan', *saa jo häitä laatimaan* 'beggynn redan att rusta till bröllop!', *saatiin laivassa purjehtimaan* 'man begynte att segla på skeppet'. See on eriti tuntud Kalevalast, näit.⁷¹ *Mieleni minun tekevi, Aivoni ajattelevi Lähteäni laulamahan, Saa'ani sanelemahan; Lähe nyt kanssa laulamahan, Saa kera sanelemahan; Seppo seisottui pajassa, Sai kujalle kuulemahan, Kartanolle katso mahan* (siin viimati *saama*-v. tähenduses 'tulema'). Sm. rahvakeele-allikaist vastava ainestiku otsingud⁷² pole andnud tulemusi.

Kalevala *saama*-verb tähenduses 'hakkama' (Kalevala ja rahvaluulekeelest ka Lönroti sõnastikku võetud?) on vist küll õigupoolest juba karj. keelest pärit. Sest just karj-le on Genetz'i teatel⁷³ omane *šoa*-verb just ms. vastavas resp. lähedasem tähenduses 'tulla, puuttua, joutua' intransitiivselt tarvitatavana: *en šoanun nägömäh* 'en saa-

⁷¹ I: 1—4, : 13—14, XXXIV: 20—22.

⁷² Vastavat ainestikku on allakirjutatu otsinud sm. murrete tuntud lauseõpilisist ülevaateist (Setälä, Paasonen'i, Sirelius'e, Kannisto, Latvala vast. teoseist) ja sm. murrete häälikulooesitistele lisatud tekstinäiteist. Soome uurijal, kel on käsikirjalised jm. ainestikud saadaval, on loodetavasti võimalik leida sellekohast täiendusmaterjali siinsele esitusele.

⁷³ Suomi II j., 14. o., lk. 139.

nut t. tullut nahneeksi', *šoappi toroamah* 'joutuu, rupee tappelemaan', *šai pagizomah* 'rupesi puhumaan'. Niisama a u n u s e s ⁷⁴ *soa*-intransitiivsena tähendab 'joutua, tulla': *händü saimmo nägemäh*. Kuna karj.-aunuse tekstidest ⁷⁵ vastavat lisa-ainestikku pole silma puutunud, võib arvata, et karj.-aunuses kõnealune *saama*-v. tarvitus on kaunis haruldane. Sedasama kinnitab ka see tähelepanek, et vähemalt (Vene-)aunuse ja Novgorodi ning Tveri karj. rahvaluuleski ⁷⁶ käsiteldava tüübi esinemist pole võimalik konstateerida.

Sellist karj.-aunuse olukorda arvestades ja silmas pidades, et senistes trükitud vepsa k. ainestikes ⁷⁷ *saama*-v. + *ma*-infinitiivi kõnealust konstruktsiooni üldse pole õnnestunud leida, seisame üllatunult lüüdi tekstides avastuva sellekohase materjalidehulga ees. O j a n s u u - K u j o l a - K a l i m a - K e t t u n e n i tekstipublikatsioonis ⁷⁸ leiame intransitiivse *saama*-verbi + *ma*-infinitiivi normaaltõlkena 'hakkama', sm. 'ruveta', 'ryhtyä', 'alkaa', ja seda rohkearvulisis näiteis. Esitatagu neist mõned ⁷⁹: *huk suaj vedamä händäd lähteges p'äi* 'Hukka rupesi vetämään häntää avannosta', *suaj lükäimä* 'rupesi... viskaamaan' (Mundjärvi), *ei suõnu tädä lübmäi* 'ei ruvennut tästä pitämään', *suoi kirommäi*... 'Haukkuu...' (ebatäpne tõlge), *ei suõnu mindäi lübmäi i suoi mindäi ajamäi* 'eikä [täma] minusta pitänyt ja ryhtyi minua ajamaan', *suoi kukoļ laulamäi* 'Kukko rupesi laulamaan', *suoi elamäi, olemäi* 'Rupesi elämään, olemaan', *kaļ suõdi*... *lañnehed kävelmäi, i suoi kaļ meri kobummaj* 'alkoi aivan lainehtia ja koko meri rupesi vaahtoamaan' (Šuoju), *muļ šoi hälmäi suaj itkemä* 'Hänen vaimonsa rupesi itkemään', *suaj küžümä* 'rupesi kyselemään' (Sununusu). Vrd. ka sama

⁷⁴ Genetz, Suomi II j., 17. o., lk. 98.

⁷⁵ Allakirjutanu on ainestikku otsinud Leskineni tekstikogudest Karjalan kielen näytteitä I—II.

⁷⁶ SKVR II.

⁷⁷ Pääle vepsa häälikulooliste materjalide on läbi vaadatud ulatuslikumad säälsed tekstikogud — Kettunen Näytteitä etelävepsästä I—II ja Kettunen-Siro Näytteitä vepsän murteista (SUST LXX).

⁷⁸ Lyydiläisiä kielennäytteitä (SUST LXIX).

⁷⁹ Sama t., lk. 11, 200, 29, 30, 50, 67, 98, 181, 184.

verbi noomeni illatiiviga⁸⁰: „*suaga bortša!* 'Ruvetkaamme painimaan'. Meid siinkohal huvitavad eriti vastavad preesensi juhtumid⁸¹, milledest osa, kuigi tavaliselt on tõlgitud verbiga 'ruveta', on ilmselt futuursed: „*hügü müö šinuŋke ühtès aijnõ suamme ruqdamā*“ '„Nyt me sinun kanssa rupeamme aina yhdessä viljelemään“', „*midä hügü suamme ruqdamā, ...?*“ '„Mitä nyt rupeamme tekemään, ...“', „*hügü kuj müö jagamā suamme, ...*“ '„Kuinka me nyt rupeamme jakamaan ...“', *suay lämbimmā* 'rupeaa lämpiämään' (ahi), „*suamme*“, *sanū*, „*külbemā, ...*“ '„Rupeamme“, sanoo, „uimaan, ...“' (Mundjärvi), „*što mina bolše ee suq ruqdamaj šinuŋke!*“ '„(että) minä en enää rupea sinun kanssa työskentelemään!“', *suq perzet lämbittammaj* 'rupeaa persettään lämmittämään', *suoy viqndamaj* 'rupeaa soittamaan', *suoy lapsideŋke viqndamaj* 'rupeaa lasten kanssa leikkimään', *ee su(o) sveđimaj tühdäd* 'en rupea valehtelemaan', *suoy süöttämaj, duqttämaj* 'rupeaa syöttämään, juottamaan', *šid suqaj šaferäd po ššivoimaj* 'Sitten sulhaspojat ryhtyivät tarjoilemaan', *s'id suqaj luqmaj* 'Sitten ruvetaan luomaan' (Šuoju). Harvemini on lüüdi tekstides *saama*-v. + *ma*-infin. tõlgitud verbiga 'tulema'⁸²: *šindaj suqday eššimā* 'Sinua tulevat hakemaan' (Sununsuu), *kem minda suay piqstämā?* 'Kuka tulee minua pelastamaan?' (Mundjärvi).

Äsjsatsiteeritud lüüdi näiteis näeme *ma*-infinitiivse konstruktsiooniga *saama*-verbil lüüdis esinevat tähendusi 'tulema' ja 'hakkama', ning viimase tähendustahuga juhtumeis kõnealune konstruktsioon mitmel korral on ilmselt futuuri väljendajaks (näit. *ee su[o] sveđimaj...*). Perifrastilise futuuri kujundamisest 'hakkama'-tähendusega abiverbil abil, nagu siin lüüdis, on paralleele nii e. sugukeelist kui ka mujalt. Nõnda on v a d j a s *nejsa* 'tõusta'-verbil teiseks tähenduseks 'hakata'⁸³: *ne.izin ju-ttēmā* (Undova), *nežin juttēmā* (Jõepära) 'rupesin sanomaan', *a ku nēn vi-nā juq-*

⁸⁰ Sama t., lk. 210.

⁸¹ Sama t., lk. 13, 15, 16, 19, 214, 47, 57, 58, 81, 134, 161, 162, 172.

⁸² Sama t., lk. 186–7, 18.

⁸³ Järgnevaid näiteid vt. Kettunen-Posti tekstipublikatsioonis Näytteitä vatjan kielestä (SUST LXIII), lk. 2, 3, 44, 126, 88, 153.

mā..., *siz na_ima_p_sā nejsa* 'mutta jos rupean viinaa juomaan, niin vaimon ottoon en voi ryhtyä' (Kattila), *siz vesi neizep_tilkkumā* 'niin vesi rupeaa tilkkumaan' (vadjl, Ikäpäivä), *neizin ajamāsēē* 'rupesin ajamaan' (Pummala), *üli sōkannā noizen tulemā* 'yli pienen suon rupean tulemaan' (*praesens historicum*, Kukkosi) jne. Kuid selle kõrval on sama verb sääl kaheldamatult välja kujunenud või vähemalt kujunemas perifrastilise futuuri abiverbiks, nagu see selgesti ilmneb näit. paarist hulga sellekohase seast välja valitud näitest⁸⁴: *en ju_ō en_i ne_iz juomā* (Kattila), *ej_jū, en_i neizē jūmā* (Jõepära) 'en juo enkä rupea juomaan', *kui siä elid i neizēd_elämāsiē* 'miten sinä elit ja rupeat elämään' (Pummala), eriti täheldatagu niisugune haruldane, sisulis-täpselt futuuriga tõlgitud näide⁸⁵ kui *neizēt ilm päit lāsāmā* 'Tulette ilman päittä maleksimaan, kuljeskelemaan, vetelehtimään'. Selle vadja *nejsa*-konstruktsiooni futuursus on tõestatav ms. sellega, et *T s v e t k o v*'i vadjandatud *T š e h h o v*'i vene *Ванька*-jutustise tõlkes vn. perifrastiline *будем-футуур* on edasi antud just *nejsa*-konstruktsiooniga⁸⁶: *i ittšā neizēn jumalā palvomā* 'ja aina rupean Jumalaa rukoilemaan', *miä neizen sille tubakkā ėrtomā* 'Minä rupean sinulle tupakkaa hieromaan', *sinnuq sūttemā neizēn* 'sinua ruokkimaan rupean' — vrd. vastavaid kohti venekeelses originaalis⁸⁷: *и буду вечно Бога молить, Я дуду тебе табак тереть, буду тебя кормить*. Muide möödamminnes tähendatagu, et vadja *nejsa* tähenduses 'hakata' (< 'tõusta') tunnukse ise olevat vn. tõlkelaen, sest venes on *стать* 'hakata' (ja 'saada') ning *встать* 'tõusta' ühetüvelised (vrd. samataolist venepärast tähenduseniikumist vadja sõnas *kauniz* 'punane' [*< kaunis* 'ilus'], mis on mõistetav seetõttu, et vn. keeles on *красивый, прекрасный* 'ilus' ja *красный* 'punane' ühetüvelised).

⁸⁴ Sama tekstipublikatsioon, lk. 46—47, 85.

⁸⁵ Sama t., lk. 57, tõlge lk. 191.

⁸⁶ Sama t., lk. 148, 149.

⁸⁷ А. П. Чехов, Избранные сочинения, Том I, Издательство З. И. Гржебина, Берлин-Петербург 1921, lk. 11, 12.

Muudest *hakkama*-futuuri juhtumeist meenutatagu edasi vastavat nähtust karjalas, kus Genetz'i järgi⁸⁸ „mõnikord“ futuuri väljendatakse abiverbi *rubia-*, *rubie-* + *ma-*infin. konstruktsiooniga: *rubiaa pidämäh* 'on oleva tarpeen'. Sama tohib vist tekstide põhjal⁸⁹ konstateerida ka aunuse kohta: „*edgo rubie minum poijal tulemah?*“ (Salmi), *kui sinuz eruqma ruvènnèn* (Tulemajärvi). Kuigi mitte perifrastiline, siiski siiasamma 'hakkama'-tähendusest lähtunud futuuride liiki kuulub ka vepsa inkoatiivse *-škandë*-verbiga saavutatav futuuriväljend, mida vepsL-st on maininud Kettunen⁹⁰: „... inkoatiivse ja futuurse tähendusega *-skande: tu.škandob* 'hakkab, saab tulema', *kadoškandob* 'hakkab, saab kaduma'.“ See inkoatiivne futuur tekstide⁹¹ järgi otsustades esineb ka vepsK-s: *libän saškanden i šöläškanden... pajas radaškanden* 'alan leipää saada ja elättää... Pajassa alan tehdä työtä', *mi hänes lähteškandeb* 'mikä hänestä rupeaa tulemaan' (Petsoila), ja samuti vepsP-ski⁹², kust esitatava näite tõlgegi on õnneks täpne-futuurne: *hätkenik minun tütre.ä mužik eläškandob, līnobik pitk.igajine?* 'Kauanko minun tüttäreni mies tulee elämään, tuleeko pitkäikäiseksi?' Kaugemaist sugukeelist annab siia kuuluva paralleeli ms. ungari k.⁹³, kus *fogni*-abiverbiga moodustatav perifrastiline futuur (*fogok mondani* 'saan ütleva', *fogsz csinálni* 'saad tegema' jne.) on lähtunud samuti abiverbi varasemast 'hakkama'-tähendusest; ung. XV—XVI saj. koodeksite keeles on ka *kezd-* 'algama, hakkama' -verb olnud perifrastilise futuuri moodustajaks: „*folyini kezdnek vyzek* (fluent)“. Ka ülemalkäsiteldud germ. *werden*-futuuri⁹⁴ on lähtekohaks olnud inkoatiivsus (vrd. *ward* ['beggann'] *er*

⁸⁸ Suomi II j., 14. o., lk. 220 (§ 192).

⁸⁹ Leskinen, Karjalan kielen näytteitä II, lk. 82, 31.

⁹⁰ LVHA I, lk. 79—80.

⁹¹ Kettunen-Siro, Näytteitä vepsän murteista (SUST LXX), lk. 73, 75.

⁹² Sama t, lk. 166.

⁹³ Klemm, Magyar történeti mondattan, lk. 104, 106.

⁹⁴ Vt. Sütterlin, Neuhochdeutsche Grammatik, Erste Hälfte, lk. 497 (§ 141).

wider essen), niisamuti on vanemas ladina kirikukeeles⁹⁵ *incipere* + infinitiiv olnud tarvitusel futuuri väljendamiseks.

Nii siis lüüdis võib kohata *saama*-futuuri algmeid, mis välisvormiliselt on identsed germanismiks peetava e. vastava futuuriga. Kuid kui tahaksime e. ja lüüdi futuure ka geneetilisel rinnastada ja seega siis üritaksime e. *saama*-futuuri vabastada tema germanismikuulsusest, siis põrkume kokku suurte raskustega. *saama*-verbi tähendus 'hakkama', mille lüüdis peame võtma ja äsjanähtud paralleelide najal tohimegi võtta futuuri seletusel lähtekohaks, pole tuntud eestis ja on võrdlemisi vähe tuntud muis sugukeelis (?smI, karj.-aun.); see on tõenäoselt sekundaarne, vist küll arenenud esialgsemast tähendusest 'tulema'. Võrreldagu selle puhul lähedatähendusest *käima*-verbi, mis soomes on ms. saanud tähenduse 'hakkama': *k(äydä) itkemään, kiittämään* 'bõrja att grâta, prisa' (Lõnnroti sõnarm.). *saama*-verbil on algsoomest pääle läänemere-sm. keelis tähenduse 'accipio, adipiscor, consequor, obtineo', 'possum l. valeo sc. efficere', 'licet mihi' (nii soomes, Renvalli sõnarm. järgi; vrd. ka liivi *sõd, säd* 'bekommen, erhalten, erlangen, erwerben; fangen' [Sjögren-Wied-i sõnarm.], e. *säma* 'bekommen, erlangen, erhalten, empfangen' jne. [Wied-i sõnarm.], karj. *šoa-* 'saada, tehdä, synnyttää, hankkia' [Genetz], aun. *soa-* 'saada; saada aikaan; synnyttää' [Genetz] jne.) kõrval, mis on transitiivne või nn. *da*-infinitiivi reksiooniga (näit. sm. *saan lintuja l. kaloja* 'aves l. pisces capio...', *saan hänen nähdä* 'occasio mihi est illum videndi' jne.), intransitiivverbi 'tulema' tähendus: lv. 'gelangen', e. 'gelangen wohin', sm. näit. *karja saapi kotia* 'pecus domum venit', karj. 'tulla, puuttua, joutua', aun. 'joutua, tulla' (andmed lv.-e.-sm.-karj.-aun. kohta äsjamainitud sõnastikteoseist), vrd. näit. ka *vepsK*⁹⁶ *što pefthe i vois, sada pap* 'jotta pappi ei voisi päästä pirttiin' (Noidala), *koðhe odva saime* 'Kotiin tuskin pääsin' (Tšaigla-Fedramägi; refleksiiv-v.). *Paasonen*⁹⁷, käsitelles lmsm. *saama*-verbi ja selle teisi soome-ugri

⁹⁵ Vt. BehagheI, Deutsche Syntax, Band II, lk. 258 (§ 686).

⁹⁶ Kettunen-Siro, Näytteitä vepsän murteista (SUSI LXX), lk. 26, 8.

⁹⁷ Die finnisch-ugrischen s-laute (SUST XLI), lk. 15–17.

(mrdv., tšer., sūrj., votj.) vasteid, peab mrdv. keele *saama*-verbi kaksikesindust (mrdvM *sajə*-, mrdvE *sa*- 'kommen, ankommen; werden etc.' ~ mrdvE *saje*-, *sai*-, mrdvM *sāvə*-, *sāvə*-jne. 'nehmen; erhalten, bekommen') arvestades koguni võimalikuks („weshalb die möglichkeit nicht ausgeschlossen scheint“), et lmsm. *saama*-verbis on ühinenud kaks erialgupa-
 pärast verbi. Olgu sellega kuidas on, kuid just täh. 'tulema' jt. sellele lähedased tähendusvariandid on *saama*-verbil need, mis ulatuvad kõige laiemale alale (lmsm., mrdv., tšer., sūrj., votj.). Viimases tähenduses *saama* kui tulemist tähendav verb⁹⁸ loomulikult algusest päale on olnud tulemiskäändelise illatiivse reksiooniga, s. t. on nõudnud täien-
 dina ms. just *ma*- (< **ma|hen*-, **mä|hen*) -infinitiivi.

Lähtudes samast *saama*-verbi 'tulema'-täenduselt, millest äsja nägime seletada võivat sml(?)-karj.-aun.-lüüdi 'hak-
 kama' + *ma*-infinitiivseid konstruktsioone ning ka lüüdi *saama*-futuuri algmeid, peaks tohtima seletada e. rahva-
 keelseid *saama* + *ma*-inf. futuurilähedasi väljendeidki. Ilma et saaksime korrata kõnealuse e. rahvakeele-konstruktsiooni
 kohta ülemal (lk. 72, 71, 77—78, alates Mülleri näidetega negfema *ʃay*, piddat... *ʃama* neggema) toodud ainestiku
 esitust, viitame sinna tagasi ja juhime veel lühidalt tähele-
 panu ainult järgnevaile asjaoludele. Väljend nagu *sāB*
lūpsma võib rahvakeeles vahelduda samatähendusliku *tulema*-
 konstruktsiooniga (MMg allakirjutanu teatel näit.: *lehm* *tulēB*
lūpsma, *tuli* *lūpsma*, samuti VMr E. Elisto teatel näit. *lehm*
tulēB *pīma*), mis viitab *saama*- ja *tulema*-verbi tähendusli-
 kule ja funktsionaalsele identsusele *ma*-infinitiivi ühenduses.
 Et e. konstruktsioonides nagu Mülleri negfema *ʃay*, Hornungi
 minna ei *ʃa* tänna *tullema*, Wiedemanni „ei sā... ohre lei-
 kama“, Aaviku ‚sain sinna elama‘ jt. *saama*-v. võib olla
 tähenduses 'tulema', seda kinnitab parallelismiga sm. keel,
 kus *tulla*-v. esineb ligikaudu samatähenduslikes väljendeis:
tulin näkemään 'contigit ut viderem, G. sich ereignen l.
 treffen' (Renvalli sõnarm.), *t(ulla)* *näkemään* 'komma l.
 råka att se', *t(ulla)* *tuntemaan* 'komma i erfarenhet af

⁹⁸ Vrd. Genetz'i kirjutist *jaama*-verbist, Vir. 1900, lk. 27—28.

(Lõnnroti sõnarm.). Ligemalt määritlevad *tulla*-v. konstruksiooni seda laadi väljendeis näit. murreteuurijad: Setälä⁹⁹ Kirde-Satakunna murde kohta konstateerib, et „Illatiivia käytetään *tulen* verbin kanssa ilmoittamaan *tekoa*, jota toimittamaan joku joutuu; esim. *Kyllä te sen tulette maksamaan* (P.); *En tiijä, millä venneellä me tulemme lähtemään* (Ke.); ...“; Sirelius¹⁰⁰ Jääske-Kirvu murdest tarvitab peaaegu sama sõnastust — „Ill:n infinitiivin illatiivia käytetään *tule* verbin kanssa ilmoittamaan *tekoa*, jota toimittamaan joku joutuu. Esm. ... *Kyllä sitä männöä varrokkii, ku tulloo nii mont kouluttammaa*“; niisama Kannisto¹⁰¹ Lõuna-Häme kohta — „Illatiivi *tulla* verbin kanssa ilmoittaa *tekoa*, jota toimittamaan joku joutuu. Esim. *Victori tulee meneen ny Huhtii(n)* (K) ... *Se tulee jädmäärä-kennuksen a-le* (U) jne. ...“ Erineva määritelu annab Cannelin¹⁰²: „Verbi *tullee* illatiivin keralla ilmaisee satunnaista tapahtumista ja on silloin pääverbillä aktiivinen merkitys, esim. *kun vettä tullee paljon juomhan; en ole tullu kuulemhan; kun tullee kauvon istumhan* jne.“ Eesti rahva-keele *saama* + *ma*-inf. konstruksiooni tõlgitsemisvõimaluste mitmekesidusest (vrd. näiteid ül. lk. 77—78; nagu nägime, on ainek selle kohta kahjuks napp) hoolimata näikse olevat ilmne, et selles peitub ligikaudu samaladne 'tulema'-täendusliku verbi tarvitusviis, nagu äsjastes sm. *tulema*-verbi näidetes. Vrd. sm. kirjakl. *hän tuli tuntemaan minut*, mida võib eesti keelde tõlkida: *ta sai mind tundma*. Muide lisaks tähendatagu, et eestis on veel muidki *ma*-infinitiiviga seondumatuid *saama*-verbi tarvitusjuhtumeid, milledele soomes vastab *tulema*-verbiline väljend, nimelt tähenduses 'werden' (mis, nagu nägime, esineb ka mordvas ja mille Paasonen on ühendanud 'tulema'-täenduskattega): e. *sai suureks* ~ sm. *tuli suureksi* (vrd. ka e. *laps tuleb tugevaks* 'das Kind wird kräftig', Wied-i sõnarm.), e. *see sai tehtud*, eL *sai tettüs* (eestis on sedagi konstruksiooni

⁹⁹ Suomi II j., 16. o., lk. 126.

¹⁰⁰ Suomi III j., 10. o., lk. 122.

¹⁰¹ Suomi III j., 20. o., lk. 227.

¹⁰² Suomi III j., 2. o., lk. 97.

peetud tavaliselt germanismiks; kuid vist küll asjata — kõik *saama-v.* + *tud*-partitsiibi juhtumid pole saksa k. *werden*-passiivi mõjustisi) ~ sm. *tuli tehdyksi*, e. *sain teinud* ~ sm. *tulin tehneeksi*.

Sm. kõnealuste *tulema*-konstruktsioonide kaudu jõuame jällegi välja futuuriküsimusile, sest *tulema-v.* preesens + *ma*-infinitiiv on soomes tarvitusel ka futuurina, näit. kirjakeeles Kettunen¹⁰³ järgi: „Tulevaa aikaa eli futuuria varten ei suomessa ole eri aikaluokkaa, mutta sitä voidaan ilmaista preesensillä tahi perfektillä, tarpeen vaatiessa myös kiertäen, esim. *Hän on sen tekevä. Hän tulee sen tekemään*. Sellainen futuuri on kuitenkin epäsuomalainen ja usein kankea.“ Sm. *tulee... tekemään* tüübi ebasoomepäraseks nimetamisel K. on vist mõelnud seda võimalust, et sm. nn. *tulema*-futuuri võib tekkinud olla rts. *komma*-verbiga moodustatava perifrastilise futuuri mõjul¹⁰⁴. Vähem hukkamõistev kui K. on Saarimaa¹⁰⁵ sm. perifrastiliste futuuride (ms. siis ka *tulema*-fut.) tarvitamise suhtes: „... tarpeen tullen saadaan vieraiden kielten futuuria vastaamassa käyttää kahtakin lausetapaa, joissa kansankielessäkin voi olla futuurinen merkitys. Voidaan esim. sanoa joko *tulen lukemaan* tai *olen lukeva*“ (viimast soovitatatakse tarvitada pidulikumas stiilis). Saarimaa väite täienduseks esitatagu siinkohal paar käepärast olevat teadet *tulema*-futuuri rahvakeelsusest soomes: Nurmese murdes¹⁰⁶ „Nyky-ajan futuri ilmaistaan preesensillä, jonkun kerran tulen-verbillä ja pääverbin III infin. illatiivilla, esim. se *tulloo lähtemään* sinne' puotilaeseksi“, Halikko murd.¹⁰⁷ „Nyky-ajan futuurin ilmaisee joko preesens tai myöskin tulen-verbi taivutettavan III: nen infinitiivin illatiivin kanssa, esim. *mää mene* l. *tule menemä* olen menevä“. Igatahes tuleksid murdegeograafiliselt läbi uurida kõik *tulla*-verbi *ma*-infini-

¹⁰³ Suomen kielioppi oppikouluille ja seminaareille (a. 1934), lk. 69.

¹⁰⁴ Umbes sama seisukoht näit. ka Ariste sõnavõtus EK 1936, lk. 62.

¹⁰⁵ Huonoa ja hyvää suomea (a. 1930), lk. 112.

¹⁰⁶ Reijonen, Suomi III j., 6. o., lk. 58.

¹⁰⁷ J. H. Toivonen, Suomi III j., 2. o., lk. 47.

tiivsed konstruktsioonid sm. rahvakeeles, enne kui kindlamiini võidakse väita sm. *tulema*-futuuri võõrapärasust. Esialgu on viimase algupära lahtine, ta võib tekkinud olla ka omal põhjal, äsjavaadeldud tüübi *t(ulla) tuntemaan* jne. eriharundina. — Mõõdamines väärrib mainimist, et fenismina sm. *tulema*-futuur on vilksatelnud isegi eesti keeletarvituses (Aavikul, Grünthal-Ridala'l), näit. Aavikul¹⁰⁸: „Need põhimõtted ja lõppjärelused, nagu tullakse nägema (harv. allakirjutanut; J. Mg.), on äärmised“.

E. *saama*-futuuri probleemile on sm. *tulema*-futuuri jälgimisel seevõrra tähtsust, et kui viimane peaks osutama omapäraseks (mitte rootsilaenuliseks) kujundiseks, siis ka meie e. futuuri omapäritolu sm. paralleeliga kinnitatuna saaks tõenäosemaks. Kui ka peaks *saama*-fut. kohta käiva rahvakeeleainestiku lisandudes selguma, et see on võinud areneda teistest 'tulema'-alg tähendusega *saama*-verbi konstruktsioonest, jääb ikkagi tõsiasjaks, et tema tarvitamise laialisus meie vanemas kirjakeeles, mida käesoleva kirjutise lk-1 65—68, 72—75 jälgisime, seletub saksa k. mõjuga. Et e. rahvakeeles poleks tehtud mingit iseseisvat katset ängistavast futuuri puudusest ülesaamiseks, see tundub eriti väheusutav nüüd päälle eelnevaid arutlusi, millede kestel oleme tutvunud sekundaarsete (tavaliselt perifrastiliste) omade futuuri väljendusvahendite sugenemisega peagu kõigis teistes lmsm. keeltes (vadja *neisa*-futuur, sm. partitsipiaalkonstruktsioon ja ?*tulema*-fut., karj.-aun. *ruveta*-fut., lüüdi *saama*-fut. ja vepsa *škandē*-futuuri-inkoatiiv). Tõsi küll, ülemal (lk. 70) Aaviku futuuri ettepanekute ühenduses juba riivasime siiski üht eesti vaidlematult rahvakeelset futuuri (Wied. sõnarm. „...leeb sulle meeletulemas“), kuid see on käepäraselt olevate andmete järgi otsustades eestis olnud kitsas-lokaalne. Juba Göseken¹⁰⁹ märgib selle saaremurdeliseks: Daß

maß

Verbum lien [= *ltn*; J. Mg.] / welches auff den Infulen gebraucht wird an Statt des fahn. *Matth. 24*. Sel ajal lieb iir fuhr willitzus ollemaß / fudt ep olle olnut tennani / ep

¹⁰⁸ Keeleuuenduse äärmised võimalused, lk. 5.

¹⁰⁹ *Manuductio* (a. 1660), lk. 66.

kahts ollemas lie; Es wird als denn eine grosse Trübsahl sehn / als nicht gewesen ist bißher / und auch nicht werden wird. Esineb see ka Saaremaa-murdelistes keelemälestistes, nii Kohteni jutlustes (a. 1647)¹¹⁰ õsiket fies liete teye leudamaš ja Saaremaa käsikirjas¹¹¹ (? a. 1650) nemmat liemat sõhmas, nind lieb jelle ülles jehmas, sien agkas lieb jelle ürg üttlemas. Seda *leema*-verbi + inessiivse *ma*-infinitiivi konstruktsiooni leidub veel e. saarte murretega muidugi mitmeti lähedases lv. keeles, Sjögren - Wiedemanni¹¹² järgi näit. *ta lib pidamäs* (er wird halten), mis olnuvat eriti iseloomustav Salatsi murdele. Illatiivse *ma*-infinitiiviga esi- neb vastav perifrastiline fut. karjalas, näit.¹¹³ *lienet istumah* 'olet istuva' jne., ja aunuses¹¹⁴, näit. *liennen kuundelemah* 'olen totteleva', *liennet toittši tulemah* 'olet toiste tuleva' jne. Leviku järgi otsustades (e., lv., karj.-aun.) võiks selle futuuri- tüübi algus ulatuda isegi hilisema algsome murdeisse¹¹⁵ (vähemalt lääne-e. ja liivi inessiivne konstruktsioon; karj.- aun. illatiivne konstr. on viimasest juba kaugemal, võib ka eraldi tekkinud olla). Et kõnealune *leemas*-fut. oleks kunagi olnud üldeestiline, oleks praegusil andmeil siiski riskantne väita. Valdav idapoolne e. keeleala osa on — jäägugi see praegu õhus hõljuvaks puhtteoreetiliseks oletuseks — vist oma futuuriväljendustarbeid võinud rahuldada perifrastilise pool- futuurse *saama*-konstruktsiooniga.

Potentsiaalsuse ja futuursuse vaheldus *saama*-konstrukt- sioonides (vrd. ülemaal lk. 78 *tä sai pap olema* Äks jt.), seegi neis ei tarvitse tingimata viidata võõraile, germ. ees- kujudele. Sest ka lmsm. keelis endis on olemas hää oma- põhjaline paralleeljuhtum potentsiaali- ja futuurifunktsi- oonide segunemise alalt, millele on tähelepanu juhtinud Setälä¹¹⁶ Kalevala ja sm. rahvaluule puhul: „Melkein

¹¹⁰ Vt. Saareste-Cederbergi EKVM, lk. 128.

¹¹¹ Sama t., lk. 134.

¹¹² LGr., lk. 139 (§ 139).

¹¹³ Genetz, Suomi II j., 14. o., lk. 220 (§ 192).

¹¹⁴ Sama, Suomi III j., 17. o., lk. 178 (§ 118).

¹¹⁵ *Leema*-v. konstruktsioonest on ilmumas dr. Györke' sulest spetsiaalne uurimus, seepärast temast siin nii lühidalt.

futuuri merkityksessä konjunktiivin preesens on säikeissä... Kalevala (44:163—66) Kohta *itkenet* ilosta, Riemusta remahutellet“, „Runokielessä on potentsiaal in preesensillä usein selvä indikaatiivin tulevan ajan merkitys. Esim.... *Jospa tuolta pääsi nostat, Ukko pääsi särkenevi...*“. Oleme siit saanud veel viimse lmsm. keelte futuuriväljendi näite, aga ühtlasi ka vähe lisatuge e. *saama*-futuuri algmete oma-põhjalisusele: kui edaspidine e. rahvakeeleuurimine peaks osutama, et vähemalt *saama*-potentsiaal on eht-eestiline, siis saab sellega kinnitust ka *saama*-futuuri idude puht-rahvakeelsuse oletus.

Kokkuvõtteks ja korduseks nii siis võime öelda: pole hoopis võimatu, et e. *saama*-futuuri põhi on puhteestiline, ainult tema omaaegne liigilhaliselt lai ja keerukasüsteemine esinemisulatus, tema kujunemine kirjakeele täisõiguslikuks liittempuseks on seletatav saksa k. vastavate eeskujudega. Siin on võib-olla siis meil tegu sama nähtusega, mis esineb e. *lik*-sufiksigi juures: meie oma kitsa-alalise *lik*-sufiksi (vrd. e. *petlik*, ing. *pettelikko* jne.) esinemisulatus on võrratult avardunud lähedase saksa *lich*-sufiksi (vrd. e. *ilmlik*, *inimlik* — sks. *weltlich*, *menschlich* jne.) mõjustaval toetusel.

*

Kas nüüd seda tumeda päritoluga *saama*-futuuri kõl bab tarvitada e. kirjakeeles? Allakirjutanu arvates küll, nimelt selles hädavajalikkuse ulatuses, milles teda on soovitanud näit. (vrd. eespool lk. 69, 70, 71) Põld ja Aavik. Futuuriväljendita kultuurkirjakeel teatavail juhtumeil ei saa läbi, ja kunst-futuuri-ettepanekud (vrd. lk. 70) ei ole vanast *saama*-futuuri-rist ei moraalselt ega sisuliselt niivõrra kõrgemal, et tasuks vaeva see energiakulu, mis meil tuleks kanda nende kodundamisega e. kirjakeelde. Ka esimesel pilgul süm- paatsena näiv *leema(s)*-futuuri on rahvakeeles nii kitsa-alaline ja senises meie kirjakeeles nii võhivõõras, et tema äraõppimine vist küll ei tasuks vaeva. *saama*-futuuri

¹¹⁶ Suomi II j., 16. o., lk. 118, vrd. ka sama aut. SUSA II, lk. 181 ja Suomen kielen lauseoppi ¹¹, lk. 101 (§ 102, märkus 2).

mõõduka tarvitamise korral on ka vähe põhjust karta, et temale segavaks saaksid teised *saama* + *ma*-infinitiivsed (kirjakeeles päälegi väga vähe kultiveeritavad) konstruktsioonid (vrd. Aavik, ülemal lk. 70). Viimaks ju — lubatagu üks asjakohane paradoks, — kui me oleme nii väga hellad iga võimaliku germanismi suhtes, siis peaksime olema ettevaatlikud e. keeles ka preesensiga tulevat aega väljendades, sest futuuri eritempuse puudumine ja preesenslik futuuriväljendus on ms. ka germ. keelte ürgomadus.

J. Mägiste.

Raamatute ülevaade.

Gideon Danell, **Nuckömälet**. (Svenska landsmål ock svenskt folkliv. B. 33) Stockholm 1905—1934, 337 lk. (Teos on faktiliselt ilmunud 1935.)

Tuntud eesti-rootsi murdeuurija Upsala õpetajate seminari rektor G. Danell'i väitekirja lõplik väljaanne on võinud ilmuda alles umb. 30 aastat pärast esimese osa (222 lk.) avaldamist ning kaitsmist. Ehk küll juba ilmunud osas on lk-l 213—222 tehtud mõningaid muudatusi, pole need siiski sedavõrd olulised, et nende pärast hakata tagajärel retsenseerima kogu teost. Sellepärast tahetakse käesolevas peatuda üksnes uue osa juures.

Kuna teose esimene pool käsitles Noarootsi rootsi murde häälikutelugu ning vastavat varemini ilmunud kirjandust, puudutab juurdetulnud pool vormiõpetust ning toob murdetekste (lk. 277—325). — Teosele on lisatud prantsuskeelne resüme.

Sellest on kirjutatud küllaltki üht-teist, missuguseid leksikaalseid mõjustusi on olnud eesti ja eesti-rootsi vahel. Vormiõpetuse ja süntaksi alalt ei ole aga senini olnud kättesaadavat eesti-rootsi aines-tikku. Danell kõrvaldab selle puuduse vähemalt Noarootsi kohta. Tema teoses leiduva rikkaliku ainesniku varal saab kaunikesse pildi selle kohta, kuidas eesti keel on tunginud muidu õigegi arhailisse rootsi murdesse.

225. lk-l arvab autor ise, et murdes esinevat geenuse segunemist ja üldse geenusetunde lõtvumist võib arvata eesti keele süüks, kus teatavasti ei ole mingisugust grammatilist sugu. Edasi võib eesti keele mõjaks pidada ka seda, et maskuliinid ja neutrumid jäävad arv-sõnade järel singulari: *fo arm* ~ riigi-rootsi *två armar* (226). Nagu eesti keeles, tarvitatakse eesti-rootsiski talunimesid genitiivis (228). Muud kohanimed püsivad nominatiivis. Muudest võimalikkudest es-tonismidest mainitagu erilisi liit-aegu, kus abisõnana *hova* (inglise *to have*) asemel on tarvitatud *vora* ~ *vara* (inglise *to be*): *han æ komendør* (pro *han ha kome*) 'tema on tulnud', ja eitavas kõnes: *han ær ω-komendør* 'tema on tulemata', *ω-goendør* 'minemata', *ω-itendør* 'sõmata' (249). Esitatud perfektivormid on täiesti analoogilised eesti omadega. Eesti konstruktsiooni: *ta on nutmas* tähendusega 'ta hakkab nutma' tuletab meelde *han æ te grotand* 'hon skall till att gråta' (251). Eestipärane on ka *han gik e lada kep grisar* 'ha' for till marknaden för att köpa grisar' (271). Üldine eesti-rootsi

alal on impersonaalse pronoomeni *man* asemel *du* 'sina' tarvitamine (268), nagu eesti keeles: *tee mis tahad; mine või hulluks* jne. Riigirootsi *den ene — den andre* asemel on eesti-rootsis *anan-anan*, s. o. *teine-teist*. Sageli on eesti-rootsi lause üksnes siis arusaadav, kui ta tõlkida sõna-sõnalt eesti keelde: *ænt hælpw-tær ugeting...* (268), s. o. ei aita seal midagi...

Mainitagu veel eesti eeskujul moodustatud liitsõnu *hælg-wæra* 'hõarbete' (240) ~ *heinategu*; *hwi-bætras* 'hot för << kopparslagare >>' (genom en sup)' (240) ~ *peaparandus*; *bøndas-lauš* 'utan tjänst' (247) ~ *peremehta*; *gran-man* 'grannen' (266) ~ *naabrimees*; *alan tien* 'hela tiden' (267) ~ *kõik aeg*; *tuu ga...* du lilla (eg. gamla)... ~ *sina va...* (227) ja palju teisi.

Teoses esineb rohkesti eesti laensõnugi, nagu *karjas* 'karjane', *kõbias* (231) 'kubjas', *valets* (231) 'valitseja', *kæke* (231) 'kakk', *kuitsar* (232) 'kutsar', *kap* (233) 'kapp (gen. kapa)', *vak* (235) 'vakk', *iærg* (234) 'järg', *kæks* (234) 'käks, keks', *vaiþ* (235) 'lina', *kare* (236) 'kari', *pære* (236) 'pere', *kilw* (236) 'kilu', *nægw* (236) 'nägu', *sokw* (236) 'sugu', *lipa* (239) 'ilves', *lo te puuro* (250) 'puruks lõõma', *tuul* (254) 'tuulama', *lanagas* (259) 'külastama (s. o. langus käima)', *arw* (267) 'arv, aru', *tilka* (280) 'tilgad', *kærest un* (281) 'kerisahi', *piets* (282) 'piits', *halþ* (291) 'halg', *fo arw* (297) 'aru saama', (*vln-*) *potela* (310) '(viina-)pudel', *mwiðwgist* (310) 'muidugi' jne. jne.

Danelli töö ei ole muidugi üksnes eesti keele seisukohalt tähtis, vaid sellel on olulisim väärtus rootsi ja skandinaavia keelte suhtes. Eesti-rootsi murded on kaua elanud ise-elu ning sellega säilitanud niisuguseid jooni, mis mujal rootsi keele alal on kadunud. Danelli töö toob uue ainekuga mõndagi, mis laseb valgustada laiu küsimusi. Eriti rõhutatagu häid tekste, millest peegeldub kõige ilmekamalt noarootslaste keele omapärasus.

Kui oleks teistegi eesti-rootsi murrete kohta nii põhjalikku ülevaadet, saaksime kindlasti tähtsaid võrdlusallikaid ka eesti keele vanema ajajärgu uurimise jaoks.

Paul Ariste.

Akad. Emakeele Seltsi koosolekuteateid.

Korraline peakoosolek 1. märtsil 1936.

Osavõtjaid 20 hääleõiguslikku liiget ja 11 külalist. Et hääleõiguslike liikmete üldarv koosoleku (ametliku osa) ajal on 45, siis moodustavad koos-olevad 20 liiget tarviliku kvoorum (¼) päevakorras ettenähtud küsimuste otsustamiseks. Koosolekut juhatab abiesimees prof. J. Mägiste, protokollib abisekretär E. Elisto.

Abiesimees ning esimehe kt. prof. Mägiste selgitab lühidalt aktuaalseid ülesandeid AES-i tegevuses. Selle järgi on tegevus arenenud süvenemise suunas, näit. murdeuurimise alal. Massiline nime eestistamine on andnud palju tööd juhatusele. Nii on aasta jooksul toimetatud sel alal kaks raamatut ja peetud suurt kirjavahetust. Üldiselt on kavatsused teostunud enamasti hästi. Liivi aabitsa toimetamine on käsil, Seltsi asjaajamist on koondatud jne.

Mag. P. Ariste esineb ettekandega *Eesti keelt rootsi-aegsete kohtute protokollidest* (vt. EK 1936, lk. 1—14 ja lk. 42—46).

Tehakse kindlaks protokollil algul nimetatud kvoorum.

Kantakse ette Seltsi 1935. a. tegevusaruanded: E. Elisto esitab üldaruande 16. tegevusaasta kohta (1935), A. Kask Murde-

toimkonna, E. Elisto „Eesti Keele“ toimetuse, J. Ainelo Nimedestistamise Toimkonna aruande (avaldatud EK-s 1936, lk. 27—32). Majandusaruande esitab laekur H. Rajamaa. Selle järgi on tulude ja kulude arve bilanss 31. dets. 1935. a. olnud 5965 kr. 69 s. J. Ainelo loeb ette Revisjonikomisjoni protokollile selle kohta, et revideerimisel on leitud kõik asjaajamine olevat korras.

Enne läbirääkimiste juurde asumist algatatakse (põhikirja § 19 märkuse põhjal) koosoleku juhataja valimise küsimus. Juhatajaks valitakse ühel häälrel edasi prof. Mägiste.

Läbirääkimistel võtab pikemalt sõna Revisjonoimkonna nimel hr. J. Ainelo, kes kokkuvõetult ütleb järgmist:

Asjaajamine on leitud olevat eeskujulikult korras. Juhatase liikmed on teinud erakordselt suurel määral tasuta tööd riiklikkudele asutistele ja eraisikuile igasuguse keelelise nõu andmisel. Revisjonikomisjon on otsustanud rõhutada asjaolu, et see aasta jooksul tehtav hiiglatöö väärib riiklikkude asutiste poolt rohkem tähelepanu. Kümned riigi- ja omavalitsusasutised pöörduvad mitmesuguste selgituste saamiseks AES-i poole, kusjuures need küsijad on sagedasti suurepalgelised isikud. Kuid AES peab tegema raskema töö — kõik need kirjad vastama, ilma et tal oleks selleks ühtegi palgalist ametnikku. Oleks hädavajaline selleks krediidi muretsemine ja teadusliku sekretäri koha loomine.

Ebaloomulikum näib veel olukord, kui mõelda arsti või advokaadi honorarile iga väiksemagi nõuande puhul, kuid keeleteadlased peavad isegi mitmekesi istuma neile esitatud küsimuste lahendamisel ja ilma tasuta. On täieline õigus selleks riigiasutistelt nõuda isegi suuremaid summasid, et Selts saaks oma ülesandeid rahuldavalt täita.

Prof. Mägiste: On katseid tehtud erakorralisi toetusi saada, kuid need on jäänud tulemusteta.

Õpet. E. Nurm: Kahetsetavasti peab konstateerima, et viimastel aastail on Seltsi koosolekuil vähem osavõtjaid; Seltsi tegevuse algaastail võttis koosolekuist osa rohkesti kohalike keskkoolide eesti keele õpetajaid, kes nüüd, peale mõne üksiku, on eemale jäänud. Vahest oleks otstarbekohane keskkoolidele koosolekuteateid saata. — Edasi, juba enne Raamatuaastat oli päevakorras mõne vana teose väljaandmine, kuid nüüd olevat see teostamata jäänud krediidi puudusel. Arvatavasti pole siiski kõiki võimalusi selleks ära kasutatud. Oleks võinud ka omal kulul välja anda, ettetellimisi kogudes jne. Teiseks palun selle kohta selgitust, kas vastab tõele kuulds, nagu oleks selles asjas Tallinna saadetud kirjale juurde kirjutatud esimees ja sekretär, et nemed ise ei poolda seda asja.

Prof. Mägiste: Lahkuminekuid ja eriarvamusi selles asjas küll juhatuses oli, sest üks osa liikmeid oli sellele ettevõttele vastu. Juhatusel pole ka palgalisi ametnikke ja korraldajaid ega Tallinna-sõitide krediite. Oma viimseid summasid ei võidud selleks ettevõtteks ära kulutada.

Hr. Ainelo: Osa toetajaliikmeid pole veel oma kohustusi õendanud. Kes selles asjas on halvasti Seltsisse suhtunud, neil võiks seda käreدامalt sisse nõuda.

Hr. Nurm palub otsest vastust oma küsimusele.

Hr. Ariste: Vanema teose uustrüki asjus saadetud kirjas oli esitatud kaks võimalust: Lubada toetust 1) kas vana teose anastatilisise trüki väljaandmiseks või 2) murdetekstide-kogu avaldamiseks (10 trükipg.). Prof. Saareste ja mina isiklikult pooldasime murdetekstide avaldamist, kuid kas vastav märkus kirjale juurde sai, seda ei mäleta, sest sellest on ligi aasta möödas.

Hr. Elisto: Enne viimast aastakoosolekut oli küll juhatus üksmeelsel arvamusel ses asjas. Kuid pärast aastakoosolekut uus esimees ja uus sekretär asusid eriarvamusele ja siis polnud üksmeelse seisukoha avaldamine enam teostatav. Sellepärast on ka võimalik, et vastav eriarvamus kirjale juurde lisati.

Prof. Mägiste: Juhatusse enamik siiski pooldas asja ja see oleks teostunud, kui raha üldse oleks saadud. Ka ei saanud selleks küllaldaselt Tallinnas käia.

Hr. M. Lubi soovib, et üks juhatusliige oleks Tallinnast.

Aruanded kinnitatakse kõik ühel häälel.

Eelarve 1936. a. kohta esitab laekur H. Rajamaa.

Hr. Nurm soovib eelarvesse võtta eriti Tallinna-sõidu kulud, kui nende puudumine takistab toetuste hankimist.

Prof. Mägiste: Massilist sõitu polegi Selts pooldanud ega ole meil ka elukutselisi sõitjaid, nii et tarbekorral võiks kulud siiski katta ettenägemata kuludest.

Hr. Ainelo teeb ettepaneku ettenägemata kulude summat suurendada 60 kr. võrra, sest on veel hädalisemaid ülesandeid kui Tallinna-sõidud.

Hr. Nurm toetab seda ettepanekut.

Esitatud eelarves otsustatakse suurendada ettenägemata kulusid 60 kr. võrra ja samavõrra suurendada mitmesuguste tulude osa.

Eelarve nimetatud parandusega võetakse ühel häälel vastu. Selle järgi on kulud ja tulud ette nähtud tasakaalus 7200 kroonil.

Valimised. Otsustatakse juhatusse valida endiselt 9 liiget. Prof. Mägiste keeldub kandideerimast esimehe kohale ja soovib selleks prof. Saarestet.

Juhatusse valitakse kinnisel hääletamisel 1936. aastaks esimeheks siiski prof. J. Mägiste, liikmeteks (häältearvu järjekorras): lekt. Joh. V. Veski, mag. P. Ariste¹, õpet. A. Kask, prof. A. Saareste, korrektor E. Elisto, õpet. E. Nurm, üliõp. R. Aegna ja mag. M. Toomse. Asemikkudeks jäävad õpet. mag. H. Rajamaa, üliõp. G. Must ja üliõp. prl. L. Uustalu.

Revisjonikomisjoni valitakse kinnisel hääletamisel tegevliikmeid hr-d J. Ainelo ja K. E. Sööt, toetajaliikmeid prov. A. Imelik. Asemikkudeks jäävad tegevliikmeid hr. E. Schönberg, toetajaliikmeid adv. O. Rütli.

Murde-toimkonna juhatajaks valitakse prof. Mägiste ettepanekul prof. Saareste; teisteks liikmeteks valitakse hr-d P. Ariste, J. Mägiste, A. Kask ja F. Linnus. Asemikuks jääb G. Ränk.

„Eesti Keele“ toimetusse keeldub prof. Mägiste kandideerimast nii peatoimetaja kui toimetusliikme kohale, motiveerides seda ajapuudusega ja asjaoluga, et tema on juba mitu aastat ajakirja toimetanud. Enese asemele soovib ta toimetusse mag. P. Aristet, seejuures peatoimetajaks hr. Veskit. Peatoimetajaks valitakse lekt. Joh. V. Veski, liikmeiks mag. P. Ariste ja korrektor E. Elisto. Asemikeks jäävad mag. M. Toomse ja mag. H. Rajamaa.

Nimede-eestistamise Toimkonda valitakse ühel häälel tagasi endised liikmed hr-d J. Ainelo, J. V. Veski, Joh. Aavik, A. Tiitsmaa, E. Sitska ja M. Lubi.

¹ Lahkus pärast peakoosolekut juhatusest. Asemele kutsuti H. Rajamaa.

Kohal algatatud küsimused.

Õpet. Kask soovib korraldada keelepropaganda-aastat.

Õpet. Nurm avaldab tänu prof. Mägistele „Eesti Keele“ senise toimetamise eest; ajakiri on tähtaegadel ilmunud ja ka mitmekesise sisu eest on hoolitsetud.

Koosolijate seast soovitatakse AES-i Nime-de-eestistamise Toimkonnale hakata protestima vigaste uute perekonnanimede vastu kas või kohtulikul teel, sest ortograafiliselt vigased nimed nagu *Maddisoo* on seadusega keelatud ja vastavad ametnikud on seega seaduse vastu eksinud.

Koosolek 26. apr. 1936.

Ungari keele lektor Tartu Ülikooli juures dr. J. Györke esineb eestikeelse ettekandega „*Leema*-verbist eesti ja läänemere-soome keeltes“ (ilmub täielikumal kujul Tartu Ülikooli Toimetistes).

Prof. Mägiste tänab kõnelejat elava ja eeskujulikus eesti keeles peetud ettekande eest.

Päevakorras oli veel ette nähtud erakorralise peakoosoleku päevakorrapunkte, kuid et tarvilikku kvorumit kokku pole tulnud, jäävad need ära. (Hääleõiguslike liikmete üldarv on 45, seega kvorum 12 (1/4), koos on aga peale külaliste 8 hääleõiguslikku liiget.)

E. E.

Kroonika.

Prof. emer. J. J. Mikkola 70-aastane.

Tänavu suvel pühitseb oma 70-a. sünnipäeva Helsingi ülikooli end. slaavi filoloogia prof. Jooseppi Julius Mikkola. Sündinud Satakunna Yläjärvel 6. VII 1866 põllumehe pojana, lõpetanud Helsingi ülikooli magistrina a. 1890, doktoreeris M. slaavi filol. alal a. 1893, sai Helsingi ülik. slaavi fil. dotsendiks a. 1895, slaavi fil. erakorraliseks prof-iks a. 1900, korraliseks a. 1921. M. on sooritanud suure hulga õpi- ja uurimisreise (Upsalasse, Moskvasse, Peterburi, Viini, Varssavi, Leipzigi, Riiga jm.) ja on oma põhjaliku teadusliku ettevalmistuse ning huvide-annete haruldase mitmekülsuse tõttu kujunenud euroopalise nimega slavistik. Tema mitmekümneaastase teadusliku tegevuse jooksul ulatuslikuks paisunud toodangust mainitagu ainult eriti silmapaistvaid töid: *Betonung und Quantität in den Westslavischen Sprachen I* (a. 1899), *Urslavische Grammatik* (a. 1913), eriti mainitagu teost *Berührungen zwischen den westfinn. und slavischen Sprachen* (SUST VIII, a. 1894), mis oma tulemuste ja seisukohtadega läänemere-sm. keelte slaavi laenude suhtes on põhjapanevaim omal alal. Etümoloogina on M. andnud terve rea leidlikke lmsm. sõnaseletusi oma hilisemaiski kirjutis (FUF jm.) ja on senise lmsm. laenude-uurimise viimasel ajal võtnud mitmes artiklis tugevale kritiseerimisele. M-le kui soome-ugri-huvilisele teenekale slavistile ja poliitiliselt lõunasse orienteerunud Soome kultuurtegelasele on Eesti Keelelgi küllalt põhjust saata austavaid sünnipäevatervitusi lahe tagant.

Vastutav toimetaja: **Joh. V. Veski.**

Väljaandja: **Akadeemiline Emakeele Selts.**

Eesti Kirjastus-Ühisus „Postimehe“ trükk, Tartus. 20. VI 1936.

SOOME-EESTI SÖNARAAMAT

Toimetanud: JUULIUS MÄGISTE

Nimetatud sõnaraamat ei ole üksnes kuiv sõnadekogu, vaid selles leidub rohkesti kõnekäände, lausenäiteid, käändetarvitamise näiteid verbide juures, idiomaatilisi väljendusviise ja muud mitmekülgselt ainekikku, mis on tähtis õppijatele, tõlkijatele ja kõigile keeletarvitajatele. Silmas on peetud ka igakülgselt teaduslikku terminoloogiat. Peale muu sõnavaara sisaldab sõnastik ka valiku kohanimedid ja kõige tarvitavamaid soome sõnatühendeid. Autorit peetakse heaks soome keele ja soome murrete tundjaks. Teos on ainulaadne ulatuselt, ajakohasuselt ja kompetentsuselt.

AKAD. EMAKEELE SELTSI KIRJASTUS, TARTUS 1931.
VIII+688 lk., hind 9 kr. 75 s.

Ladu: Akad. Kooperat. raamatukauplus, Ülikooli 15, Tartu.

Muid Akadeemilise Emakeele Seltsi toimetisi:

Eesti nimi. Valik uusi perekonnanimesid. Toimetanud J. Mägiste ja E. Elisto. Tartu 1935, 104 lk. Hind 50 senti. Pealadu ja omanik: Nimede Eestistamise Liit, Vene 23—9, Tallinn.

Eestipäraseid eesnimesid. Toimetanud J. Mägiste. Tartu 1936. 40 lk. Hind 50 s. Kirjastaja: Nimede Eestistamise Liit, Vene 23, Tallinn.

*

Eestlasele eesti nimi. Koguteos, 70 lk. Hind enne 50 s., nüüd 25 senti. Soome kirjastik. Nr. 2, 3, 4 à 25—30 s.

Liiivi lugemik I—V, à 25—40 s. Setu lugemik I, II. Hind 50 ja 75 s.

Valik grammatilisi oskussõnu. Hind 25 s.

Valik eesti kirjakeele vanemaid mälestisi. A. Saareste ja A. R. Cederberg. Vihk I. Hind 2 kr. — Vihk II. Hind 2 kr. 50 s.

Tundmused tegurina keelearengus. A. Saareste. Hind 50 s.

Esimene katse eesti keele kõnemeloodia võrdlevas uurimises. W. E. Peters. Hind 1 kr.

Eksperimentaalfoneetika alged. W. E. Peters. Hind 40 s.

Wanradt-Kõlli katekismuse katkendid. V. a. A. Saareste. Hind 50 s.

Esimene eestikeelse raamatu, Wanradt-Kõlli katekismuse keelest. A. Saareste. Hind 40 s.

Verbi paigutus Fählmann'il ja nüüdseid sõnajärje-küsimusi. Harald Paukson. Hind 40 s.

Keel ja loogika. A. Koort. Avec un résumé. Hind 50 s.

Murdetekstid (eri lehtedel) à 5 s.

Eelmiste ladu: O/Ü. Noor-Eesti, Rüütli tän. 11, Tartu.

Algsm. 1. silbi *eü* eesti keeles. J. Mägiste. Avec un résumé. Hind 30 s. Eesti keeleala murdelisest liigendusest. (Kolme kaardiga.) Albert Saareste. Avec un résumé. Hind 60 s.

Kümme aastat eesti murrete süstemaatset kogumist. A. Saareste. Avec un résumé. Hind 50 s.

Kõhklevaid mõtteid läänemere-soome laensõnade-uurimise puhul. J. Mägiste. Avec un résumé. Hind 40 s.

Produktiivne saksa laensõna eesti keeles: Eesti *roov'i* ja selle tule-tiste etümoloogia ja semasioloogia. E. Kobolt. Mit e. Referat. Hind 50 s.

Eesti sulghäälikud *k, p, t* ja *b, d, g*. Paul Ariste. With an English Summary. Tabelitega. Hind 50 s.

Ladu: Akad. Kooperat. raamatukauplus, Ülikooli 15, Tartu.

Kõigilt siinseilt väljaandeilt ms. A. E. Seltsi liikmeile 20% hinnaalandust, välja arvatud EESTI NIMI ja EESTIPÄRASEID EESNIMESID (vt. ülal). — SOOME-EESTI SÖNARAAMATULT ka „Eesti Keele“ tellijatele 20% (s. o. 1 kr. 95 s) hinnaalandust.

EESTI KEEL

(Akad. Emakeele Seltsi ajakiri, XV aastakäik, 1936)

ilmub aasta kohta kuus numbrit, à 32 lk., kokku 192 lk. Ilmumise tähtajad: kevadsemestril märts, aprill, mai, sügispoolaastal okt., nov., detš.; kaksiknumbri korral teise numbrit lähtaeg.

Tellimise hind aastaks sisemaale 2 kr., välismaale 2 kr. 50 s., pooleks aastaks sisemaale 1 kr. Üksiknumbri hind 35 s., kaksiknumber 70 s. Tellimisi võtavad vastu kõik postiasutised ja linnades suuremad raamatukauplused. Üksikuid numbreid on müügil Tallinnas Tall. E. Kirj. Üh. „Päevalehe“, Tartus O/Ü. „Noor-Eesti“ ja Akad. Kooperatiivi raamatukaupluses. Viimases ka talitus (Tartu, Ülikooli 15, tel. 63).

Varem ad aastakäigud:

- I—IV aastak., 1922—1925, à 192 lk., brošeeritud, hind à 2 kr. — s.
- V—VIII aastak., 1926—1929, à 256 lk., brošeeritud, hind à 3 kr. 20 s.
- IX—XIV aastak., 1930—1935, à 192 lk., brošeeritud, hind à 2 kr. 50 s.

Ilmunud broš. aastakäikudele raamatukogudele ja koolidele 15 %, Seltsi liikmeile 20 % hinnaalandust. Saada Noor-Eesti raamatukauplusest.

Uued erisoodustused:

„Eesti Keele“ 1936. aastakäigu tellijatele annab AES võimaluse saada EK neljast esimesest aastakäigust vabal valikul kaks tasuta (saatekulude vastu), peale selle osta viiet ja kuuet aastakäiku poole hinnaga, s. o. à 1 kr. 60 s. Kirjalikult soovi avaldades ning raha ette saates — talituse kaudu (Akad. Kooperatiiv), isiklikult (tellimiskviitungi ettenäitamisel) — otse Noor-Eestilt. Soomeeesti sõnaraamatult (vt. kaane siseküljel) saavad EK tellijad 20 % hinnaalandust — Akadeemilisest Kooperatiivist.

EESTI KEEL

kui ainurke keeleline ajakiri Eestis

taotleb kahesuguseid sihte: 1) avaldada teaduslikke uurimusi eesti keele ning sugukeelte alalt, käsitledes ka üldkeeleteaduse probleeme, ja 2) võimalust mööda rahuldada tarvet puhtõigekeelsusliku ajakirja järele.

EESTI KEELES

leiavad käsitlemist õigekeelsuse ning tegeliku keele korralduse küsimused. EK-s avaldatakse Akad. Emakeele Seltsi juhatus ja E. Kirj. Seltsi Keeletoimkonna keelelisi otsuseid ning reegleid. Eriti sagedasti käsitletakse koha- ning isikunimedede kirjutusviisi.

EESTI KEELES

ilmub tarvidust mööda keelelise kirjanduse, eriti tegelikku tarvitusse minevate teoste (käsi- ning õpiraamatute) arvustusi, murdetekste, ülevaateid tööaladelt jne.

Toimetus: Tartu, Vabriku 5—4. Tel. 2-81 (peatoimetaja).

HIND 35 SENTI.